PRIPOVIJEDKE ZA PUK

LAVA NIKOLAJEVIĆA TOLSTOGA.

PREVELI:

IVAN Z. GOJTAN i STJEPAN M. LUKIĆ.

DRUGI SVEZAK.

NA SVIET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.

U ZAGREBU.
Tisak Dioničke tiskare.
1889.

PUČKA KNJIŽNICA

IZDAVANA

DRUŠTVOM SVETOJERONIMSKIM.

KNJIGA LXXIV.

PRIPOVIJEDKE ZA PUK

LAVA NIKOLAJEVIĆA TOLSTOGA.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1889.

PRIPOVIJEDKE ZA PUK

LAVA NIKOLAJEVIĆA TOLSTOGA.

PREVELI:

IVAN Z. GOJTAN i STJEPAN M. LUKIĆ.

DRUGI SVEZAK.

NA SVIJET IZDALO
DRUŠTVO SV. JERONIMA.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1889.

Kumče.

Čuli ste, kako je kazano: Oko za oko i zub za zub. A ja vam kažem, da se ne branite oda zla, nego ako te tko udari po desnom obrazu tvom, obrni mu i drugi. *Mat. V, 38, 39.*

Ne osvećujte se za sebe, ljubazni, nego podajte mjesto gnjevu, jer stoji napisano: Moja je osveta, ja ću vratiti, govori Gospod. *Rimljan. XII, 19.*

I.

Rodio se nekomu siromašnomu seljaku sin. Seljak se obraduje i podje susjedu, da ga pozove za kuma. No susjed ga odbije; nije mu se prohtjelo siromašnomu seljaku kumovati. Siroma seljak ode drugome, al i taj ga odbije.

Obišao cijelo selo, al niko ne će da mu kumuje. Ode seljak u drugo selo. Na putu susretne putnika. Putnik stane i pozdravi ga:

— Pomoz Bog, seljače, kuda te sreća nosi?

— Dade mi Gospod — odvrati on — jedno dječešce u mladosti na veselje, u starosti na utjehu, a po smrti na spominjanje duše; no siromaštva moga radi ne će niko, da mi kumuje u našem selu, pa zato idem, da si tražim kuma.

A njemu putnik reče: Uzmi mene za kuma.

Seljak se obraduje, zahvali se putniku i upita ga:

— A koju da uzmem za kumu?

— Za kumu uzmi trgovčevu kćer — odgovori mu putnik. — Idi u grad, na trgu je kuća od kamena s du-

ćani (štacuni), udji u nju i moli trgovca, da ti pusti kćerku svoju u krstitke.

Čudno bilo seljaku.

— Dragi moj kume, kako bih ja mogao bogatašu poći?! Prezrijet će me i ne će pustiti kćerke.

— Nije te briga! Idi pa moli. A sutra u jutro sgotovi sve, doći ću da dijete okrstimo.

Vrati se siroma seljak kući i podje trgovcu u grad. Došav tamo, ostavi kljuse vani. Trgovac izadje sâm pred njega, pitajući:

— Koje dobro, prijane?

— E gospodaru trgovče, dao mi je Bog djetence u mladosti na veselje, u starosti na utjehu, a po smrti na spominjanje duše. Molim te, pusti kćerku svoju u krstitke.

— A kad su kod tebe krstitke?

— Sutra u jutro.

— Pa dobro, idi ti samo s Bogom, ona će već doći.

Drugog dana dodje kuma, dodje kum i okrstiše dijete. A čim okrstiše djetešce, nesta kuma i neznadoše, ko je on; a i od tog vremena ne vidješe ga nikad više.

II.

Raslo dijete na radost roditeljima: i krepko i radino, pametno i poslušno. Nastala mališu i deseta godina. Dali ga roditelji u školu. A što su druga djeca učila pet godina — u jednoj nauči naš mališ sve. I tako je sve dovršio.

Osvanu uskrsna nedjelja. Ode mališ krstnoj kumi, poljubi ju, čestita joj uskrs, vrati se kući i zapita:

— Otče i majko, gdje je moj kum? Išao bih k njemu, da ga poljubim i da mu čestitam uskrs.

A otac reče njemu:

— Mi ne znamo, ljubljeni sinčiću, gdje je tvoj kum. Mi se i sami nad tim žalostimo. Odkad te okrsti, od onda ga ne vidjesmo. Pače i ne čusmo zanj, i neznamo gdje obitava, pa ne znamo da li je još i živ.

Pokloni se sin ocu i majci, moleći ih:

— Pustite me oče i ti majko, da potražim kuma. Hoću da ga nadjem, pa da se poljubimo.

Otac i mati pustiše sina. A mališ podje, da traži svojega kuma.

III.

Izide dijete iz kuće i podje drumom. Idući tako pô dana, sretne nekoga putnika.

Putnik stane.

— Zdravo, mališu, kuda te sreća vodi?

I mališ reče: Bio sam kod kume, želio joj sretan uskrs, onda se vratio kući i upitao roditelje, gdje je moj kum, htjeo bi da mu čestitam i da ga poljubim. Al mi roditelji rekoše: dragi sinko, mi ne znamo gdje ti je tvoj kum. Od kad te okrstismo, ode od nas i mi ne znamo baš ništa o njemu, ne znamo ni da li je živ. A meni se prohtjelo, da vidim svojega kuma, pa ga zato i tražim.

I reče putnik:

— Ja sam tvoj kum.

Razveseljen mališ izljubi se s kumom svojim.

— Pa kuda ćeš sad, kume dragi, kojim si putem udario? Ako li si udario u naš kraj, a ti ajde k nama, ako li si kući, onda ja idem s tobom.

I reče kum:

— Nemam kàda da sad podjem k vama, drugi su me seoski poslovi okupili. A kući ću istom sutra. Tada me pohodi.

— A kako ću te naći?

— Eto tako — — idi samo pram istoku sunca, samo upravo; pa onda ćeš doći u šumu, a sredi šume opazit ćeš — — livadicu. Na tu livadicu sjedni, odahni i gledaj šta će tamo da se zbude. Izadješ li iz šume, opazit ćeš vrt, a u vrtu palaču sa zlatnim krovom. To je moja kuća. Uputi se samo k vratima, ja ću te sam susresti.

To reče kum i ne sta ga ispred očijuh kumčeta.

IV.

Mališ je išao, kako mu reče kum. Išao je, išao i dodje u šumu. Navrne na livadicu, a sredi livadice opazi omoriku, na omoriki svezano uže za granu, na užetu obješena hrastova klada do tri puda[1]) teška, a pod kladom korito s medom. I tek, što pomisli, zašto je tu med postavljen i klada obješena, zašušti u šumi i opazi gdje idu medvedi: naprijed medvedica, za njom medo od godine dana, a najposlije još tri mala medveda. Medvedica ponjuši i podje upravo na korito, a medvedići za njom. Zatakne medvedica gubicu u med, pozove medvediće, a ovi poskoče i padnu na korito. U to se klada malko odmaknula, al se doljulja natrag i lupi u medvediće. Uvidiv to medvedica, gurne šapom kladu. Klada se još dalje odmakne, al se opet vrati natrag i gurne u sredinu medvedića, pa nekog po glavi, a nekog po hrbtu shvati. Zamumljaše medvedići, pa odskočiše. Medvedica riknu, uhvati obim šapama kladu nad glavom i hitne ju od sebe. Zanjiha se klada visoko, medo skoči brže na korito (valov), utakne gubicu u med i počme srkati. Stali i drugi dolaziti, no ne dospješe još ni do korita, kad se vrati klada natrag, udari medu po glavi i ubije ga s mjesta. Zariknula još jače medvedica nego malo

[1]) Pud ima 40 ruskih funti; a ruska funta je nešto manja od naše.

prije i kako shvati kladu, tako ju hitne iz svih sila naprijed. Zaljuljala se klada više grane, uže popusti, a medvedica dodje opet koritu i medvedići za njom. Klada je letjela, letjela u vis, stala i opet padala dolje, a što niže padala to silnije. Silno padaše, pade na medvedicu i tresne ju po glavi. Medvedica se izvrne, pruži nogama i izdahne, a medvedići se na to razbježaše kud koji.

V.

Začudio se mališ i podje dalje. Dodje do velikog vrta, a u vrtu velika palača sa zlatnim krovom. Na vratima stajaše kum, smiješeći se; pozdravi se s kumčetom, uvede ga na vrata i pošeta š njim po vrtu. Mališ nije ni u snu sanjao takih krasota i ugodnosti, kakih bijaše u tom vrtu.

Uvede kum kumče u palaču, al palača još krasnija. Proveo kum mališa po svih sobah (odajah): jedna ljepša i veselija od druge i doveo ga do zapečaćenih vrata.

— Vidiš li ota vrata? — — Brave na njoj nema, samo pečat. Otvorit ih je lako, al ja ti to zabranjujem. Živi i veseli se, gdjegod hoćeš i kakogod hoćeš; sve dragosti uživaj, samo jedno ti budi zabranjeno: ne prestupi praga ovoga, a prestupiš li, spomeni se tada onoga, što vidje u šumi.

To rekavši kum, ode. Osta samo kumče i življaše. I bilo mu je tako veselo i ugodno, pa mu se pričini, da nije prozivilo više od tri časka, a ono već eto i tridesetu godinu. A tek prodje trideseto ljeto pristupi kumče zapečaćenim vratima i pomisli: zašto mi je kum zabranio ući u te sobe (odaje)? Ajde poći ću baš da vidim, šta ima tamo takoga?

Gurne vrata, pečati odskočiše, a vrata se širom otvoriše. Kumče udje i opazi, da su sobe veće i ljepše od svih, a u sredi, da stoji zlatni prijestol (stolica kra-

ljevska). Prošeta se kumče po sobi, dodje do prijestola, uspne se po stubama i sjedne nanj. I čim sjede, zagleda na prijestolu žezlo. Uze ga u ruku. A u koji čas ga uze, u taj se čas odvale sva četiri zida od palače. Pogledi kumče u okolo sebe, pa ugleda cijeli svijet i sve štogod se medj ljudima zbivaše. Pogledi upravo — a ono more, i ladje plivaju. Pogledi desno — a ono se tudji nekršćanski narodi komešaju. Pogledi lijevo, a tamo opet kršćanski narodi ne Ruski. Pogledi i na četvrtu stranu, a kad tamo — Ruski narod!

— Ajde da vidim, šta naši kod kuće rade? Da li im je urodilo žito?

I pogledi na njihova polja, a tamo krstovi (stogovi od žita) stoje. A kad poče brojiti krstove, da vidi hoće li biti dosta žita, opazi, gdje idu kola na njivu, a u njima sjedi seljak. Pomisli kumče, da mu je otac došao noću voziti snopove. Pogledi bolje, a to ide Vasilij Kudrjašov, tat. Doveze se k plastom (naviljkom) i počne tovariti. Razgnjevi se kumče i zadreči: — Oče snopove vam s polja kradu!

Trgne se otac iz sna na paši i pomisli: — „Snilo mi se, da kradu snopove, ajde baš da vidim.“ — Sjedne na kljuse, pa tjeraj.

Došav na njivu, opazi Vasilija, dozva seljake; izbiše ga; svezaše ga i baciše u tamnicu.

A tada pogledi kumče još na grad, gdje mu kuma življaše. Vidje: udala se za trgovca. A sada — leži pa spava, a muž joj ustao i pošao ljubovci. Drekne kumče na trgovkinju: — „Ustaj, muž ti ode — — — kud ne treba!“

Kuma skoči, odjene se, nadje muža, ispsuje ga, ljubovcu mu izlupa, a njega progna od sebe.

Pogledi kumče još na svoju majku i vidje, gdje leži

u sobi, u koju se zavukao razbojnik, pa stao bisage odvezivati.

Mati se probudi i zavrišti. Čuvši razbojnik vrisak, dohvati sjekiru, zamahne na majku, da ju ubije.

Al se ne suzdrža kumče, već kako pusti žezlo na razbojnika, tako ga zgodi u sljepočicu i ubije.

VI.

A čim kumče ubi razbojnika, zatvoriše se stijene, i posta palača opet kao i prije.

Vrata se otvore, a kum unidje. Došeta do kumčeta svojega, uze ga za ruku, svede s prijestola i reče:

— Nijesi poslušao moje zapovijedi: i prvo zlo, koje si počinio jest, otvorio si zapečaćena vrata; drugo zlo, što si zasjeo prijestol i uzeo moje žezlo u ruku; treće zlo, što si učinio mnoga zla u svijetu. A još da si samo jedan sat sjedio, pol bi svijeta izopačio.

Odvede kum opet kumče na prijestol i uze žezlo u ruku. Stijene se opet odvališe i vidilo se naokolo.

I reče kum:

— Pogledaj der, što ti učini ocu svojemu: Vasilij je odsjedio svoju godinu u zatvoru, naučio se na zločinstva i posvema u njih okoreo. Gle, kako je ukrao ocu tvojemu dva konja i gle kako mu već kuću zapaljuje. Eto šta ti učini ocu svojemu!

I tek što opazi kumče, kako je počeo očev dom gorjeti, zakrije otu stranu kum i zapovjedi mu, da pogledi na drugu stranu.

— Eto gle, ima već tomu sada godina dana, kako je muž tvoje kumice ostavio ženu svoju i s drugimi se u potaji veseli, ona pak sirota od zdvojnosti počela piti, a njegova prijašnja ljubovca postala sasvim zla.

— Eto šta ti učini kumici svojoj!

Prekrije kum i to i pokaza na njegovu kuću. Kumče opazi svoju majku, gdje oplakuje grijehe svoje, gdje se kaje i progovara:

— Ah bolje da me je onda razbojnik ubio, bar ne bi imala toliko grijeha na duši!

— Eto šta ti učini majci svojoj!

Prekrije kum i to i pokaza u dol, a kumče opazi razbojnika, gdje ga natežu dva stražara pred paklenom tamnicom.

I reče njemu kum:

— Taj čovjek ubi devet duša, trebalo bi mu samomu svoje grijehe odkupiti, — Eto šta učini ti! Medvedica kad je prvi put gurnula kladu, odgurala je medvediće; kad je drugi put, ubila je medu, a treći put — ubila je sama sebe. To si i ti učinio. Dajem ti sada trideset ljeta vremena, idi u svijet i odkupi grijehe razbojnikove; ne odkupiš li jih, morat ćeš na njegovo mjesto poći.

A kumče zapita: — Kako da odkupim grijehe njegove?

Kum odgovori: — Kad izkorijeniš toliko zla u svijetu, koliko si počinio, tad si odkupio svoje i razbojnikove grijehe.

— A kako se izkorenjuje u svijetu zlo? — zapita opet kumče.

A kum reče: — Idi samo pram istoku sunca, doći ćeš do njive, a na njoj vidjet ćeš ljude. Pazi dobro, šta ljudi rade i nauči jih ono, šta znaš. Zatim podji dalje, al pazi na sve ono, što ćeš vidjeti. Četvrti dan stići ćeš u šumu, u šumi je ćelija (sobica mala, u kojoj obično pustinjaci ili redovnici žive), a u ćeliji starac. Starcu kaži sve štogod si vidio. On će te naučiti. Kad učiniš

sve, što ti starac zapovjedi, tad si odkupio svoje a i razbojnikove grijehe.

To rekavši kum, pusti kumče na vrata iz palače van.

VII.

Uputilo se kumče. Ide i premišlja: — Kako bih ja izkorenjivao u svijetu zlo? Zlo se izkorenjuje u svijetu tim, što se zli ljudi šalju u progonstvo, bacaju u tamnicu i na smrt osudjuju. Kako bih ja počeo zlo iskorenjivati a da si ne naprtim tudje grijehe? Smišljalo i premišljalo kumče, al se ne domisli.

Pa tako idjaše, idjaše i napokon dodje do njive. Na toj njivi naraslo krasno pa gusto žito, i bijaše vrijeme da se žanje. Kumče opazi: kako se je tele zatrkalo u žito, ljudi ga spazili, uzjašili konje i stali ga goniti s jedne na drugu stranu. A čim bi tele htjelo iz žita da iskoči, priskočio bi koji, tele se prestraši, pa bjež natrag u žito; a ljudi, tjeraj opet za njim po žitu.

Na putu je stajala baka jaučući: Ah kako gone moje telence!

I uze kumče govoriti seljakom: — „Zašto vi tako radite! Izadjite svi iz žita; a gazdarica nek svoje tele zove van“. Ljudi poslušali. Baba došla bliže i počela zvati telence: na, na mala, na, na! — — —

Nastršilo tele uši, slušalo, slušalo i dotrčalo babi, naletilo gubicom baš u krilo i malo da ju nije srušilo. Sad su bili svi zadovoljni i seljaci, baba, a i tele.

Pošlo kumče dalje premišljavajući: sad sam vidio, kako zlo radja zlo. Jer što više ljudi zlo proganjaju, više ga se radja. Dakle zlo se ne može zlom izkorijeniti. A čim se onda iskorenjuje? To ne znam. Lako je to, kad je tele poslušalo gazdaricu; a šta bi onda bilo, da je nije poslušalo?

Smišljalo i premišljalo kumče, a ne domisliv se ničemu, podje dalje.

VIII.

Išlo kumče išlo i tako došlo u neko selo. Tu zamoli u pošljednoj kući konak. Pustila ga gazdarica. U sobi ne bijaše nikoga, samo je ona čistila.

Kumče udje, sjedne na peć, pogledi što gazdarica radi i vidje, da je baš oprala sobu, a sad će i stol. Oprala i stol, još će da ga obriše prljavim ručnikom. Počne s jedne strane brisati, al ne izbriše ga. Od prljavog ručnika ostaše prljave pruge po stolu. Stane sad s druge strane brisati i izbrisa prve pruge, pa učini druge. Stane opet dolje brisati, a ono isto. Pačkala gadnim ručnikom: jednu mrlju obriše, a drugu opet napravi. Kumče je gledalo i gledalo, dok ne progovori:

— Ej gazdarice, šta ti to radiš?

— Zar ne vidiš, da za svetak redim kuću? A gle ovaj stol ne mogu nikako da očistim, uvijek gadan. Baš sam se sasvim izmučila.

— Deder ti najprije ručnik izperi i ocijedi, pa onda briši.

Gazdarica tako i učini, i u živi čas otare stol.

— Hvala ti, dragi, na nauku — zahvali mu se.

Kumče se sjutra oprosti s gazdaricom i podje dalje. Idući tako, stigne u šumu. Ovdje opazi seljake, gdje šine svijaju. Pristupi bliže i vidje, da se ljudi okreću, a šina ne će, da se savine.

Kumče pogledi bolje, a ono se kolčić okreće, središte nije bilo učvršćeno.

Kumče gledalo i gledalo a napokon će:

— Braćo šta vi to radite?

— Ta eto šinu savijamo, a ona se ne da i sasvim smo se već izmučili — pa je još ne svinusmo.

— E braćo, učvrstite kolčić, jer ćete se uvijek š njim okretati.

Poslušali seljaci, učvrstili kolčić, a posao im podje za rukom — kao po loju.

Kumče prenoći kod njih, a za tim podje dalje. Idjaše cijeli dan i cijelu noć, istom pred zoru stigne do nekih pastira. Došav k njim, legne do njih i vidje, kako zapaljuju oganj. Zapališe suhe grančice, al ne dadoše, da se vatra razgori, već trpahu odma mokro granje na oganj. Granje zapišti, a vatra se utrne. A pastiri uzeše još suhog granja i zapališe, a nanj opet natovariše mokro granje. Vatra se opet utrne. Dugo su se tako mučili, al ne razpalili ognja.

I reče kumče: — „Ne mećite odma sirovo granje, čekajte najprije, dok se vatra razgori. Kad jedared plamen uzbukta, onda trpajte sirovo“.

I učiniše tako pastiri; raspalili oganj, a onda nabacali granja. Uhvatilo granje i lomača usplamsa. Kumče proboraviv još časak š njima, podje dalje, a putem smišljaše i premišljaše, zašto on vidje ta tri dogadjaja, al se ničemu ne domisli.

IX.

Kumče je putovalo dalje. Prodje i dan, stiže u šumu, a u šumi ćelija (mala pustinjačka kolibica). Približi se ćeliji i pokuca.

Iz nutra upita nečiji glas:

— Ko je?

— Veliki grešnik ide da odkupi tudje grijehe. Izide starac i upita:

— A kaki su to tudji grijesi na tebi?

Kumče mu izpripovjedi sve: i o kumu, i o medvedici s medvedići, i o prijestolu u zapečaćenoj palači, i ono, što mu reče kum, i ovo, što vidje seljake na njivi,

kako su cijelo žito ugazili i kako je tele sámo dotrčalo gazdarici.

— Shvatio sam — reče kumče — samo to, da se zlo zlim ne da izkorijeniti, al ne shvaćam kako bi ga trebalo izkorijeniti. Nauči me dakle!

I reče starac:

— A reci mi pravo, šta ti vidje još na putu?

Kumče mu pripovijedalo još o ženi, kako je prala stol, o seljacih, kako su šinu savijali i o pastirih, kako su vatru palili.

Čuvši starac sve to, vrati se u ćeliju, iznese tupu sjekiru i reče: — Ajdemo!

Kad su stigli na neko mjesto nedaleko ćelije, pokaže starac na jedno drvo.

— Obori ga! — reče starac.

Obori kumče drvo, a ono se stropošta.

— Rascijepaj ga na troje.

Kumče ga rasiječe na troje. A starac ode opet u ćeliju i donese vatre.

— Upali ota tri kolca — progovori starac.

Raspali kumče vatru, spali tri kolca i ostaše tri ugarka.

— Zakopaj ih do polovine u zemlju. Eto tako.

I kumče ih zakopa.

— Gle pod gorom je rijeka i odande donašaj vodu u ustima pa ih zalijevaj. Ovaj ugarak zalijevaj tako, kako si onu ženu učio; ovaj zalijevaj, kako si seljake naučio, a ovaj opet, kako si pastire naučio. Kada počnu rasti ova tri ugarka i postanu jabukama, tada ćeš saznati, kako se zlo medj ljudima izkorenjuje, a tada ćeš i odkupiti grijehe.

Rekavši to starac udje u svoju ćeliju.

Kumče uze misliti, al ne shvati, što mu starac reče, no ipak započne raditi onako, kako mu bješe zapovjedjeno.

X.

Podje kumče rijeci, uze puna usta vode i zalije ugarak, podje još jedan put, dvaput, pa zalije i druga dva. Umorilo se već i prohtjelo mu se je jesti. Unidje u ćeliju, da zamoli starca za koji zalogaj, al kad ono otvori vrata, a starac se mrtav na klupi protego. Traži kumče i nadje nešto hrane pa založi; nadje i lopatu i počne kopati grob za starca. Noću je vodu nosilo, a danju grob kopalo. A tek što dovrši grob i htjede da ga sahrani, dodjoše ljudi iz sela, noseći starcu hrane; a saznavši, da je starac umro blagosloviše kumče na njegovu mjestu. Sahraniše ljudi starca, a hranu ostaviše kumčetu; i obećavši mu još donašati odoše.

I osta kumče na starčevu mjestu, provodeći dane. Živjelo je tako kumče i hranilo se tim, što su mu ljudi donašali, a svoj je zapovjedjeni posao marljivo radilo: u ustima noseći vodu iz rijeke zalijevaše ugarke.

Proživje tako kumče godinu dana, a mnogo ljudi ga već posjećivaše. Raznijela se slava, da u šumi živje sveti čovjek, koji svoju dušu spašava, a ustima izpod gore vodu nosi i polijeva izgorjele panjeve. Grnuo narod k njemu. I bogati se trgovci dovažahu darivati ga. Al kumče ne uze ničega za se, osim što bješe najnužnije, već drugim siromakom razdijeljivaše dobiveno.

I kumče poče tako živjeti: pol dana vodu donašaše u ustima i zalijevaše panjeve, pol se opet dana odmaraše, primajući narod.

I poče kumče misliti, zašto mu je tako zapovjedjeno živjeti, samo tim zlo izkorenjivati i grijehe odkupljivati.

Tako proživje kumče i drugu godinu, al ne propusti ni jednoga dana, da ne bi zalijevao, pa ipak nije još nijedna klada počela rasti.

Jednom sjedjaše kumče u svojoj ćeliji, i čuvši, da neki čovjek jašući pjeva, izide van, da vidi, kaki je to

čovjek. I opazi mlada krepka čovjeka. Krasna odjeća ga pokrivala, a pod njim divan konj i krasno sedlo.

Kumče ga sustavi, pitajući, kakov je čovjek i kuda ide? Stranac stane i reče:

— Ja sam razbojnik, jašem po drumovih pa ubijam ljude: i što ih više ubijem, to veselije pjevam.

Prestravi se (poplaši) kumče i mišljaše: „kako da se u takovu čovjeku izkorijeni zlo? Lako je meni onim glagolati (govoriti), koji me sami pohadjaju, pa se kaju. Al otaj se još zlom hvali!" Ni ne pisnu kumče, već ode dalje premišljavajući: „Šta će sad biti? Navadi li se otaj razbojnik ovuda jahati, rasplašit će narod, pa će ljudi prestat me pohadjati. I ne ću im koristiti, a sam ne znam, kako ću tada živjeti.

U to stane i vikne za razbojnikom:

— Ej prijane, ovamo ljudi ne dolaze k meni, da se zlom hvale, već da se pokaju i Bogu pomole! Pokaj se i ti, bojiš li se Boga; ne uzhtiješ li se pokajati, a ti putuj odavde i ne vrati mi se više nikada — ne rastjeruj mi naroda i ne smućuj me! Ne poslušaš li me, Bog će te pokarati!

Nasmija se razbojnik i odvrati mu:

— Ne bojim se ja Boga, pa ne ću ni tebe da slušam. Nijesi ti moj gospodar. Ti se svojim bogomoljstvom hraniš, a ja opet svojim razbojstvom. Svi treba da se hranimo, dragane moj! Uči ti samo svoje babe, koje k tebi dolaze, a nemoj mene. A baš ću za to, jer si mi Boga spominjao, ubiti sutra dva čovjeka više. Pa i tebe bih sad ubio, al ne ću da kaljam ruke, no u buduće idi mi s puta.

Tako se razbojnik zagroziv ode; i nije više prolazio. A kumče sprovede opet spokojno osam godina kao i prije.

XI.

Jednom, još bijaše noć, podje kumče svoje ugarke zalijevati, a zatim uputi se ćeliji, da malko posjedi i odahne, pa tako sjedeći baci pogled na stazicu, da vidi, ide li već narod. Al toga dana ne dodje k njemu baš ni jedna krštena duša. I kumče prosjedi cijeli dan do večeri i bijaše mu težko, kad je razmišljalo o svojem životu. Spomene se onoga, kako ga ukori razbojnik, jer se svojim bogomoljstvom hrani. A promotriv kumče svoj život, reče si: „Ja ne živjem tako, kako mi starac zapovjedi. On mi je naložio pokoru, a gle ja si od nje učinio zanat i slavu. I tako me je zanijela ta slava, da mi je vrlo teško, kad me narod ne pohadja; kad me pohadja, ja se onda sàmo tomu radujem, kad oni moju svetost proslavljuju. Al tako se ne smije živjeti. Zaludila me već ta slava ljudska. Prijašnje grijehe ne odkupih, a nove si priskrbih. Idem u šumu, na drugo mjesto, da me više narod ne nadje. Živjet ću sâm samcat, da odkupim stare grijehe, a novih da si ne priskrbim.

Razmišljavajući tako, uze kumče kesu suva hljeba i lopatu, pa ode iz ćelije u guduru, da si na tihom mjestancu izkopa podzemljušicu (kolibicu u zemljici), i da se od ljudi sakrije.

Idući kumče tako s kesom i lopatom, naidje na razbojnika. Kumče se prestraši, nagne u bijeg, al ga razbojnik dostiže, pitajući:

— Kuda ćeš?

I kaže mu kumče, da naumi od naroda otići na tako mjesto, gdje ga ne bi nitko pohadjao. Čuvši to, začudi se razbojnik.

— A čim ćeš se ti sad hraniti, kad te ne budu više pohadjali ljudi?

O tom nije kumče ni mislilo, a sad kad ga je upitao razbojnik, sjeti se istom hrane.

— Pa šta Bog da.

Razbojnik ne rekav ništa, odjaha dalje.

— Gle — pomisli kumče — nijesam mu baš ni riječi spomenuo o njegovu životu. Može biti bi se sad i pokajao. Čini mi se kao da je mekši, ni ne grozi se smrću.

I vikne kumče za razbojnikom:

— Čuješ — — — već bi trebalo, da se pokaješ! Ne će te minuti Božja kazan.

Razbojnik okrene konja natrag, trgne handžar od pojasa i zamahne na kumče, al ono prestrašiv se, pobježe u šumu.

Razbojnik ne proganjaše kumče, samo mu dovikne: Starče, dva puta sam ti oprostio, al treći put bjež izpred mene, jer ću te ubiti.

To rekavši, izgubi se.

S večera podje kumče zalijevati ugarke, al opazi: jedan je počeo rasti. Jabuka rasla iz njega.

XII.

Tako skrito od ljudi, samovalo kumče svoje dane. Izjelo već i hranu.

— E sad ćemo i korienja da potražimo — pomisli si.

A tek što je pošao tražiti korienja, opazi na grani kesu hljeba. On ne budi lijen, skine kesu i prehranjivaše se.

A kad izjelo, nadje opet drugu kesu na istoj grani. I tako bezbrižno življaše kumče. Jedna ga je samo briga trla: bojao se razbojnika. I čim bi začuo razbojnika, skrio bi se, misleći: „Ako me ubije, ne ću moći odkupiti grijehe“.

I proživje kumče tako još deset godina. Jedna jabuka rasla, a druga dva ugarka, kako bijahu tako i ostaše ugarci.

Jednom ustade kumče rano, podje svoj posao obavljati: i zalijevajuć zemlju oko ugaraka, umori se i sjedne da malo odahne. Sjedi, odmara se, pa se zamisli: „Vidiš, sagriješio sam, smrti sam se počeo bojati. No uzhtije li Bog i smrću ću odkupiti grijehe“.

A u koji čas on to zamisli, u taj čas začuje, da ide razbojnik, psujući.

Čuvši to, pomisli kumče: „Ne može mi nitko ni štâ zla ni šta dobra učiniti osim Boga“, i podje u susret razbojnikn. Al razbojnik ne bijaše sâm: nosio je sa sobom na sedlu čovjeka, a u čovjeka ruke i usta svezana.

Čovjek šuti kao riba, a razbojnik se izdere nanj.

Kumče pristupi bliže razbojniku i stane pred konja.

— Kuda ćeš s otim čovjekom?

— Nosim ga u šumu. To je sin trgovčev. Ne će da mi kaže, gdje su novci očevi sakriti. Al ja ću ga dotle biti, dok ne kaže!

I razbojnik htjede da odjaše dalje, no kumče ga ne pusti, uhvativši konja za uzdu.

— Pusti tog čovjeka!

Razbojnik se razljuti na kumče i zamahne nanj.

— Tebi se baš hoće, a obećao sam ti, da ću te ubiti. Puštaj uzde!

Al kumče se ne prestraši, već odgovori:

— Ne puštam! Tebe se ja ne bojim, već samo Boga, a Bog ne zapovijeda, da pustim. Puštaj ti čovjeka!

Razbojnik se na to namršti, trgne nož, presiječe uže i pusti sina trgovčeva:

— Sad ajdete obadva, al drugi put da se ne vidimo!

Skoči sin trgovčev s konja i pobježe. Već htjede i razbojnik da krene, al ga kumče suzdrži: govoraše mu još, da se kani tog odurnog svog života.

Razbojnik je stajao, slušao sve i ne rekavši ništa ode. Jutrom podje kumče opet zalijevat ugarke, a ono — — — i drugi raste — — — takodjer jabuka.

XIII.

Prodje opet još deset godina.

Kumče sjedjaše jednom, i bijaše zadovoljno: nit si šta želi, nit se koga boji, radost mu se srcem prelijeva. I premišljaše kumče: „Gle kaku ljudi imaju blagodat od Boga, a ipak se tako strašno muče. Ta krasno bi mogli puni radosti živjeti.“

I spomene se kumče svih zala ljudskih, kako se muče, pa mu se sažali za ljudima.

— O baš ja tu zabadava živjem, a treba da im podjem reći, šta znam!

I tako o tom premišljavajući, začuje da ide opet razbojnik, no pusti ga proći, misleći: „S otim baš da i govoriš, kad ne pojmi“.

Tako je mislilo iznajprije, a zatim se premislilo, i izide na put.

Razbojnik sav namršten ide i gledi u zemlju. Zagledav ga tako kumče, sažali mu se, pritrči k njemu i obujmi mu koljena.

— Brate dragi, smiluj se duši svojoj! Tà ipak je duh Božji u tebi. Vidiš kako se mučiš, kako druge mučiš, a vjeruj, mučit ćeš se još gore. A Bog te ipak ljubi, ipak ti je milost namijenio. Ne ubijaj se, brate! Promijeni svoj život.

Razbojnik se okrene sav namršten i reče:

— Mani me se!

Kumče mu još čvršće obujmi koljena i zaplače.

Pogledi razbojnik na kumče. Gledao ga, gledao i najedared sidje s konja i pade na koljena pred kumče, govoreći:

— Nadvladao si me, starče. Dvadeset sam se godina s tobom borio. Ti si me nemoćnim učinio, i ja nijesam više svoj nad sobom. Radi samnom štogod hoćeš! Kad si me prvi put nagovarao, bio sam još gorji. A o tvojih riječih počeo sam tek onda razmišljati, kad si se odputio od ljudi i kad sam vidio, da ne trebaš ništa od njih. I od ono doba sam ti ja hranu vješao za onu granu.

I spomene se kumče, da je ona žena tek onda stol očistila, kad je krpu isprala. Prestao se i on za se brinuti, jer nije očistio srce i počeo drugo čistiti.

I reče razbojnik:

— Srce mi se okrenulo tada, kad se ti više nijesi smrti bojao.

I spomene se kumče, da su oni ljudi tek onda šinu savinuli, kad su kolčić uglavili: i on je prestao bojati se smrti, kad je utvrdio svoj život u Bogu i nepokorno si srce pokorio.

I reče razbojnik:

— A srce si mi sasvim predobio eto, kad si me požalio i zaplakao predamnom.

Kumče se obraduje, povede razbojnika sobom do onoga mjesta, gdje bijahu ugarci. Kad su došli — a ono i iz pošljednjeg ugarka izrasla takodjer jabuka.

I spomene se kumče, da je onda onim pastirom usplamtjelo sirovo granje, kad su ražarili oganj: i u njem je usplamtjelo srce, a eto sada već i drugo plamti.

I obradova se kumče, što je odkupilo grijehe.

Rekavši sve to razbojniku, kumče umrije. Razbojnik ga sahrani, a zatim počne onako, kako mu kumče zapovjedi, živjeti i ljude podučavati. *I. Z. G.*

Treba li čovjeku mnogo zemlje?

I.

Došla u goste iz grada starija sestra k mladjoj u selo. Starija bila udata za trgovca u gradu, a mladja za seljaka u selu. Piju sestre čaj i pripovijedaju. Uze se starija hvaliti — svoj gradski život kuje u zvijezde: kako ona u gradu ugodno i čisto živi i hoda, kako ona djecu gizda, kako sladko jede i pije i kako se kojekuda vozika na šetanje i u kazalište.

Bilo to krivo mladjoj sestri, pa ti ona stade ponizivati trgovački život, a svoj seoski uzvisivati.

— Ne bih se ja promijenila s tvojim životom, reče ona. Lako za to, što mi rdjavo živimo, ali mi ti ne znamo za strah. Vi, da bome — čišće živite: ili mnogo natrgujete ili — kako došlo tako prošlo. I poslovica veli: gubitak dobitku — stariji brat. Biva i to: danas bogat, a sutra eno — pao na prosjački štap. U nas ti je seljaka sigurnije: život je u seljaka tanak, ali dug. Ne ćemo biti bogati, ali zato siti.

Stade starija sestra govoriti:

— Da kakove li mi sitosti — sa svinjami i telići! Ni uresa, ni ikakog reda; — trudio ti se goso ma kako, živjeti ćete u gadu, dok ne pomrete, a i djeci će vam biti isto!

— E, pa neka! — reče mladja, — naš je posao takav. Zato ti mi živimo sigurno, kao na svojoj zemlji, nikomu se ne klanjamo, nikoga se ne bojimo. A vi svi u gradu živite u sablazni. Danas dobro, a sutra se eno djavo umiješa — gle, i zavede ti muža ili na karte ili na rakiju, ili na kakvu ljepušastu žensku. I ode sve bez traga! Zar da to ne biva?

Slušao na peći gazda Pahom, što žene čeretaju, pa će:

— Živa je živcata istina. Mi ti iz mala prevraćamo majčicu zemlju, ali nam i ne padaju u glavu ludorije. Jedino je zlo — malo zemlje! Eda mi je zemlje do voljice, ama nikoga se ne bi bojao, pa ni samog djavla!

Popiše žene čaj, još malo poćeretaše o — haljinah, spremiše posude i legoše spavati.

A djavo sjedio za pećom i sve slušao. Obradova se on, što je seljakinja navela muža na hvalisanje; hvali se, kad bi imao zemlje, ni djavo mu ne bi ništa!

— Dobro, dobro — misli si, — računat ćemo mi s tobom; dat ću ja tebi mnogo zemlje, ali ću te njom savladati.

II.

Spored seljaka živjela i ne baš bogata gospodja. Bilo u nje sto dvadeset desetina (jutara) zemlje. — I živjelà vam ona prije sa seljaci mirno — nije zlostavljala, ali ti se k njoj najmi za upravitelja neki odpušteni vojnik i stade seljakom dodijavati kaznami. Ma kako se Pahom čuvao — badava; ili mu konj odbjegne u zob ili krava zaluta u bašću, ili mu tele zadje u livadu, za sve — kazna.

Plaća Pahom, a družinu psuje i bije. I mnogo se je grijeha kroz ljeto Pahom dobavio od tog upravitelja. Već mu i drago bilo, da je u zimi marva na dvoru stajala. Ako mu je i žao bilo hrane, ali nemaše straha.

Bilo to zimi — puče glas, da gospodja prodaje zemlju i da će ju kupiti dvornik s velike ceste. Čuše seljaci — zakukaše.

— Nu — misle si — dobavi li se zemlje dvornik, izmučit će nas kaznami gore nego gospodja. Mi ne možemo da živimo bez te zemlje: svi smo joj susjedi na okolo.

Podjoše seljaci hrpimice gospodji, uzeše je moliti, da ne prodaje dvorniku, već njima. Obećaše, da će više platiti. Gospodja pristane. Stali se u obćini seljaci dogovarati, kako da kupe svu zemlju. Sastajali se na okup jedanput, dva put — ne podje za rukom. Djavo ih muti, nikako se ne mogu da slože. I zaključiše seljaci, da kupe pojedince, koliko tko može. Gospodja i na to pristane. Ču Pahom, da je susjed njegov kupio od gospodje dvadeset jutara, a ona pristala, da joj polovicu novca plati za godinu dana. Zavidio tome Pahom.

— Pokupovat će svu zemlju, misli si, — ostah ja bez ičesa.

Stade se sa ženom savjetovati.

— Ljudi kupuju, treba da i mi kupimo koji desetak jutara. Ne možeš ovako da živeš, dodija mi upravitelj globami. I stadoše premišljavati, kako da kupe

Imali oni sto prištedjenih rubalja, pa prodali još ždrijebca, polovicu pčela, sina poslali na nadnicu i — nabra se pola novaca.

Sabra Pahom novce, odabere petnaest jutara zemlje sa šumicom i podje gospodji, da se pogodi. Kupi petnaest jutara; udariše ruku o ruku i on — zakapari. Podjoše u grad, i uglaviše ugovor; dade polovicu novca, a za ostalo se obveže, da će platiti za dvije godine.

Tako se Pahom dobavi zemlje. Posudi Pahom još novca od šurjaka i kupi sjemena. Posije kupljenu zemlju: ponijelo dobro. Za jednu godinu dana izplati dug i gospodji i šurjaku. Eto ti Pahoma vlastelina (spahije): svoju zemlju orao i sijao, na svojoj zemlji sijeno kosio, sa svoje zemlje kolje sjekao i na svojoj zemlji marvu hranio. Kad bi Pahom pošao na svoju vlastitu zemlju, da ore, ili da poprigleda usjev i livadu, obradovao bi se. I trava mu se čini druga i cvijeće cvate sasvim drugo. Bivalo, te se on proveze po toj zemlji — zemlja kao zemlja, a sada mu posta sasvim drugom.

III.

Živi vam tako Pahom — raduje se. Sve bi bilo dobro, eda mu samo seljaci ne idu u kvar u žito i livadu; lijepo ih molio — badava: to govedari puste krave u livadu, to opet konji zadju s noćne paše u žito. I Pahom bi odagnao i oprostio — ne bi tužio; ali se napokon i razljuti, pa ih stade kod kotara tužikati. Znadijaše on, da to seljaci ne čine hotimice, već što im je tijesno, pa si misli:

— Tà ne mogu im to dopustiti, inače ode sve u kvar. — Valja ih poučiti! Ele, pouči ih sudom jedanput, dvaput, kazniše jednoga, kazniše drugoga.

Počeše seljaci susjedi mrziti na Pahoma; gdjekad, eno ih i hotimice na kvaru. Uvuče mu se neko noću u šumicu i — posiječe desetak lipica za liko. Prodje Pahom kroz šumu, gle — bjelasa se. Dodje — leže zguljene lipice a panjići (čapurje) strše. Barem da je posjekao one skrajne u grmu — jednu da je ostavio, ali zlotvor sve redom očistio.

Pahom se razgoropadi i pomisli:

— Ah, da mi je saznati, ko učini, ama bi mu se osvetio.

Mislio i mislio, ko je.

— Niko drugo, nego Semka! —

Ode k Semenu u dvor, da traži — ne nadje ništa, samo se izgrdiše. Sad se još više uvjeri, da je Semen učinio. Tuži ga. Pozvaše ga na sud. Sudili i sudili — proglasili seljake nekrivimi: nema svjedoka. Pahom još gore uzbijesni; izpsuje i starješinu i sudce.

— Vi s lopovi u jednu tikvu pušete! Da sami živite po pravdi, ne bi le opravdavali lopova! —

Porječkao se Pahom i sa sudci i sa susjedi. Pahom življaše na svojoj zemlji prostranije, a u obćini tjesnije.

I u to vrijeme puče glas, da se narod seli na nova mjesta. Pahom promisli:

— Nemam za što, da idem sa svoje zemlje, nu kad bi ko od naših otišao, bilo bi nam prostranije. Ja bih im zemlju prekupio za sebe. Bio bi život bolji, a ovako — tjesnoća.

Jodnoć sjedi Pahom doma i zadje k njemu strani seljak: pusti seljaka da noćuje, nahranili ga, i zadivanili se š njime:

— Odkud te sreća nosi?

Seljak reče da ide odozdo, iza Volge; tamo je bio u poslu. Riječ po riječ, uze seljak pripovijedati, kako se narod seli u one strane, kako su se odselili njihovi, pa se upisali u zadrugu i odmjerili im na dušu po deset jutara.

— A zemlja je takova, — veli on, — da su posijali raž, a slama — ne vidiš u njoj konja, a gusta — jedno pet šaka i gotov snop. Došao neki seljak, sasvim siromašan, došao s golima rukama, a sada ti sije po pedeset jutara pšenice. Prošle godine dobi za samu pšenicu — pet hiljada rubalja.

Uzbukti srdce u Pahoma. Misli: Zašto da ja tu u nevolji životarim, kad mogu da živim dobro. Prodat ću ovdje i zemlju i kuću, pa ću si tim novcem tamo sagraditi i zagazdovati; A tu, u toj tjesnoći — kubura! Samo mi valja samome saznati, jeda li je to tako. —

Na ljeto se spremi i podje. Do Samare je plovio dolje po Volgi ladjom, a odavde prevalio četiri stotine vrsta pješke.

Dodje do mjesta: baš sve onako. Ljudi žive udobno, na dušu po deset jutara odmjereno a primaju rado u zadrugu. A ako ko ima novaca, može si kupiti, koliko hoće, osim one podijeljene zemlje, još i svoje; po tri rublja jutro najbolje zemlje — pa koliko hoćeš!

Kad to Pahom razumio, vrne se jeseni kući, pa stade sve razprodavati. Proda zemlju s dobitkom, proda kuću i kućište svoje, proda marvu svoju, izpiše se iz obćine te u proljeće krene sa obitelju na nova mjesta.

IV.

Stigav Pahom s obitelju na nova mjesta, upiše se u neko veliko selo u zadrugu. Pogosti starješine i udesi sve papire. Primiše Pahoma, odmjeriše mu na pet duša pedeset jutara zemlje u raznih poljih, osim pašnjaka. Sagradi si Pahom kuću i nasmaže marve. Ima ti on sad zemlje — dvaput više nego prije. A zemlja — šta mi ga radiš! Prerodna žitom! Deset puti mu je bolji život ovdje, nego tamo na starom mjestu. I zemlje oranice i pašnjaka — do mile voljice. Marve — koliko hoćeš.

Isprvice mu se, dok si je gradio i uredjivao kuću, pričinilo dobro, nu kad je dulje živio, pričini mu se i na toj zemlji — uzko. Prohtjede se Pahomu, da posije, kao i drugi ljudi, pšenicu bjelicu. Nu podijeljene zemlje bijaše malo za pšenicu; pšenicu siju ili na novoj zemlji (koja je travom zarasla) ili na zaležaloj.[1]) Posija godinu, dvije pa je zapuste, dok opet ne poraste kovilje. Meke zemlje — koliko ti srce zaželi, ali na mekoj zemlji siju samo raž; a pšenicu valja na krepkoj. A za krepkom se jagme, pa tako i ne smogne svima. Bude i svadje rad nje; i ko je bogat — hoće sam da sije, a ko siroma, daje trgovcem — za porez.

Posije Pahom prve godine pšenicu na podijeljenoj zemlji i ponije mu lijepo, pa ti se kao pomami, da je sije i sije, ali i podijeljene zemlje — malo, a što i bilo, — loša. Prohtjede mu se više. Ode trgovcu, kupi zemlje

---

[1]) Na parlogu.

na godinu. Posije više — urodi lijepo, ali mu bilo daleko od sela: valjalo mu voziti kojih petnaest vrsta. Vidi — u okolo po zaselcih (salaših) žive seljaci trgovci, i obogaćuju se.

— Ne bi li bilo bolje, pomisli on, — da si ja kupim zemljice na uvijeke, da posagradim zaselke (salaše) — sve bi mi bilo naokolo.

I Pahom se nagna na misli, kako da si kupi zemlje na uvijeke.

Tako Pahom proživi kojih pet godina. Zakupljivao zemlju i sijao pšenicu. Okrenule dobre godine, pšenica rodila, a novac se grnuo. Tà, on doduše živi, živi, ali mu se vidje mučno, da svake godine kupuje od ljudì zemlju i da se za nju on muči: gdje se nadje dobre zemljice — odma ti nalete seljaci, svu ju razjagme, i tako ne stigneš da kupiš i nemaš na čem da siješ. I jednom kupi na pol s trgovci pašnjak od seljaka, i već da će ga uzorati. Seljaci se svadiše; dodje do pravde i tako propade posao. Kad bi to bila njegova vlastita zemlja, le nikome se ne bi klanjao, a i ne bi bilo grijeha. I stade Pahom razpitivati, gdje bi mogao kupiti zemlje za uvijeke. I naidje na seljaka. Imao seljak pet stotina jutara, propao i sad — prodaje jeftino. Uze se Pahom š njime pogadjati. Ovamo, onamo — pogodi se za tisuću i pet sto rubalja: polovicu da će odma dati, a na drugu neka pričeka.

Već bilo sasvim kao uglavljeno, kad eto ti se uveze jedared k Pahomu u dvor neki trgovac, da nahrani konje. Pili čaj, pa udarili u divan; pripovijeda trgovac, da ide iz dalekih Baškirskih krajeva.

— Tamo sam kupio, — reče, — pet tisuća jutara zemlje, a stojalo me sve — tisuću rubalja. —

Poče Pahom razpitkivati, a trgovac će mu opet:

— Samo ti valja starješine udobriti. Ja sam im poklonio noćnih haljina, ćilima na sto rubalja, sanduk (ladicu) čaja i, ko je pio rakije, ja ga napojio. I ja kupih jutro po dvadeset kopjejaka. Evo ugovora! A zemlja uzduž rijeke sva zarasla koviljem. Stane Pahom upitkivati i ovo i ono.

— Ima ti tamo zemlje, reče trgovac, — da je ne bi ni za godinu dana obišao: sve Baškirska zemlja. A narod lud kao puška. Možeš si, vjere mi, i zabadava uzeti. —

— Nu — misli si Pahom — zašto da ja za svoju tisuću rubalja kupujem pet stotina jutara i dug si na vrat namećem? A tamo za tisuću rubalja — stoj pa gledaj!

V.

Razpita Pahom, kako se mora voziti i tek trgovac ode, a on se odma spremaj na put. Ostavi kuću na ženi i podje sam sa slugom. Stigav u grad, kupi sanduk čaja, rakije, darova, sve, kako bješe trgovac kazao.

Išli, išli i prevalili pet stotiua vrsta. Sedmi dan stigoše na Baškirsku zemlju. Sve bilo tako, kako trgovac kazivaše. Svi žive na stepi (polju), uz rijeku, u arnjevih (rogozom i hazurom pokrita kola). Sami ne oru i kruha ne jedu. A po stepi hoda marva i konji, sve u ergelama. Za arnjevi su privezani ždrijebci i k njim dva put na dan gone kobile, da ih doje. Iz mlijeka kobiljega sire sir i kumis, i to samo žene, dočim ljudi to jedino i znaju: piju kumis i čaj, jedu ovčetinu i igraju na gajdah. Svi su gladka lica, veseli, cijelo ljeto svetkuju. Narod sasvim tup, ne zna ni Ruski, ali je vrlo umiljat.

Čim zapaziše Pahoma, izadjoše iz svojih arnjeva i obkoliše gosta. Nadje se tumač i Pahom mu kaza, da je došao radi zemlje. Baškirci se obradovaše, uhvatiše

Pahoma pod ruku, uvedoše ga u veliki šator, posadiše ga na ćilim (sag), metnuše podanj perjane vanjkuše (jastuke, dušeke), pa ga stadoše gostiti čajem i kumisom. Zaklaše ovna i nahraniše ga ovčetinom. Pahom donese iz kola darove, pa ih porazdaje Baškircem. Kad je tako Pahom Baškirce nadario darovi, razdijeli im i čaj. Baškirci se uzradovaše. Čavrljali i čavrljali med sobom, zatim naložiše tumaču, da govori.

— Vele ti, — uze tumač, — da su te zamilovali, i da je u nas taki običaj — gosta ugostiti i za darove mu vratiti uzdarje. Ti si nas darovao; sad reci, što ti se kod nas mili, da te i mi darujemo.

— Nada sve mi se je, — reče Pahom, — svidjela vaša zemlja. Kod nas je malo zemlje, pa i izorana je, a u vas zemlje mnogo i zemlja dobra: takove još nijesam vidjevao.

Tumač to kaza Baškircem, a oni se zadivane: Ne zna Pahom, što govore, ali vidi, nešto se veselo smiju i viču. Zatim ušutaše, pogledaše na Pahoma, a tumač će:

— Vele ti oni, da će ti rado za tvoje dobro dati zemlje, koliko hoćeš. Pokažider samo rukom, koju hoćeš — eto ti je.

Opet se oni zadivanili, i kao da se počeli oko nečega svadjati.

I zapita Pahom, oko česa se svadjaju.

I reče tumač:

— Jedni vele, da treba upitati starješinu glede te zemlje, jer se bez njega ne može. A drugi opet vele — i bez njega se može.

VI.

Svadjaju se tako Baškirci, kad najedared evo ide čovjek u lisičjoj kapi; svi zašutaše i ustadoše, a tumač će: „To je baš — starješina. Pahom odma donese najbolje odijelo, pet funta čaja i izruči starješini. Starješina primi i sjedne na prvo mjesto. I najedared mu Baškirci uzeše nešto govoriti. Starješina slušao i slušao, osmjehnu se i poče govoriti Ruski:

— Drage volje! Uzmi si, gdje hoćeš. Zemlje je mnogo!

„Kako to da si uzmem, koliko hoću? — misli u sebi Pahom. Valja to uglaviti! Reći će: tvoja je, a poslije — oduzet će ti je“.

— Hvala vam lijepa na dobroj riječi, odvrati Pahom. — Zemlje je u vas mnogo, a ja trebam malo. Ipak bi rad znati, koja će biti moja. Dà, svakako bi trebalo, da mi ju kakogod odmjerite, pa da pismeno uglavimo. Bog je nad životom i nad smrću. Vi mi ju, dobri ljudi, dajete, ali bi se moglo pridesiti, da mi ju vaša djeca oduzmu. —

Starješina se nasmije.

— Pravo veliš, reče on. — Pa mi ćemo uglaviti — da ne možeš bolje!

Stade Pahom govoriti:

— Čuo sam vam ja, da je kod vas bio neki trgovac i da ste mu takodjer prodali zemljice, ali i ugovor sklopili, pa bih i ja to rad.

Starješina sve razumio.

— To sve može biti, reče on. Imamo ti mi i pisara; odvesti ćemo se u varoš i tamo udariti pečate.

— A kakva je cijena? — upita Pahom.

— Naša je cijena — tisuću rubalja za dan.

Pahom ne shvati, kakva je to mjera „dan“. — Koliko li će biti u njoj jutara?

— Mi ti to baš ne možemo, da izračunamo, odgovori starješina. — Mi prodajemo na dan: koliko obidješ za jedan dan, to je tvoje, i to ti je — mjera; a cijena za dan tisuću rubalja. —

Pahom se nadje u čudu, pa će:

— Što ja za jedan dan obidjem — ta šta! to će biti sila zemlje.

Starješina se nasmije.

— Sva je tvoja! Samo još jedan uvjet. Ako li ne dodješ za jedan dan natrag k onome mjestu, odkuda si počeo — propadoše ti novci.

— A kako ću označiti, kuda sam prošao, upita Pahom.

— Mi ćemo stati na mjesto, koje ti odrediš; stojat ćemo, a ti idi, obilazi; za tobom će jašiti naši momci, pa gdje ti zapovjediš, ondje će oni zabiti kolce. Poslije ćemo plugom zaorati od kolca do kolca. Ele obilazi, ali da si do zahoda sunca na onome mjestu, odakle si si pošao. Što obidješ — sve tvoje.

Pahom pristane. Sdogovore se, da će za rana krenuti. Još malo čeretali, pili kumisa, jeli ovčetine, napili se čaja i u to pade noć; položiše Pahoma na perine i razidjoše se, obećav, da će se sutra u cik zore sabrati, eda tako do sunca budu na mjestu.

VII.

Leže Pahom na perinu, ali ne može da spava, sve ti misli o zemlji.

Alaj ću, veli, — tu zagazdovati! Zahvatit ću omašnu komadinu — oko pedeset ću vrsta obići za dan. Sad je dan kao godina; u pedeset vrsta bit će kojih deset tisuća jutara. Nikome se lje ne ću klanjati. Pribavit ću si dva pluga volova i najmiti dvije sluge, — dobro ću zemlju uzoravati, a na ostaloj ću odgajati marvu.

Svu noć nije Pahom mogao da usne. Tek pred zoru zaspi. Jedva zaspao, ukaže mu se san. Vidi, kao da leži u samom šatoru, i čuje, da se neko vani smije. I njemu se prohtjede pogledati, ko se to smije, pa

izadje iz šatora. I vidi: sjedi pred šatorom baš sam Baškirski starješina, uhvati se za trbuh obim rukama, smije se na nešto, misliš — puknnt će. I on pridje k njemu i upita ga:

— Što se smiješ? — ali vidje, kao da to nije starješina, nego onaj trgovac, što se je k njemu onomadne navrnuo i o zemlji mu pripovijedao. I tek zapitao trgovca: „Jesi li dugo — ovdje?“ a to nije više bio trgovac, nego onaj seljak, što je ono odozdo dolazio — s Volge. Vidi Pahom: ta to nije ni seljak, već sam djavo sjedi s rogovima i kopitima, smije se nečemu i gleda. I misli si Pahom; na što gleda i čemu se smije? On kao zadje postrance da vidi: — leži bos čovjek u košulji i u gaćah, leži naledjaške, i bijel kao ručnik. I Pahom zagleda bolje, kakav li je to čovjek i vidi, da je on to sâm. Uzdahne Pahom i probudi se. Probudio se i pomisli: šta li svašta čovjek ne sanja. Ogleda se i vidi — počelo već svitati. Valja buditi narod — vrijeme je, da se podje.

VIII.

Podigne se Pahom, probudi si slugu u kolima, zapovjedi mu, da upregne, a on podje, da probudi Baškirce.

— Valja da idemo na stepu, da mjerimo! —

Baškirci se poustajali, svi se sabrali, a došao i starješina. Baškirci opet uzeše piti kumis, pa će i Pahoma da pogoste, ali on ne će, da čeka.

— Ako nam je poći, — veli — a mi ajdemo, doba je!

Baškirci se skupe, sjednu, ko na konja, ko u kola, pa na put. A Pahom opet sa slugom sjedne u svoja kola i krene. Stigli na stepu u cik zore. Uzvezu se na brežuljak, po Baškirski — na šihan, sidju s kola i skupe se u hrpu. Pridje starješina k Pahomu i pokaza mu rukom.

— Evo, reče — sve ti je to naše, što okom možeš zahvatiti. Izabiraj si po volji. —

Razplamtile se oči u Pahoma: zemlja sva — — — — ravna kao dlan, crna kao mak, a gdje je dolina, tamo — razna trava, a trava do grudi.

Skine starješina svoju lisičju kapu, i postavi je na sred brežuljka.

— Ovo će ti biti meta, reče on: — na nju i novce metni. Tvoj će sluga ovdje stojati; odavle podji — amo i dodji. Što obidješ, sve će tvoje biti!

Pahom izvadi novce, položi ih na kapu, skine kaftan, osta samo u dolnjoj haljini; opaše se pojasom i malo ga čvršće popritegne, uhvati torbu pod pazuh, o pojas priveže čuturu s vodom, zategne sare, te će krenuti. Mislio i mislio, na koju bi da udari — svud lijepo. Misli — sve jedno: udarit ću na iztok. Okrene se licem k suncu, klima, čeka, dok se pomoli na obzorju. Misli: — Ne ću da išta vremena izgubim — za hlada se ide lakše. Uzpeli se na brežuljak i Baskirski jahači, pa stali za Pahomom. Tek zasijevnu sunce na obzorju, a Pahom se mače i krene u stepu. Za njime zajahaše jahači.

Pošao Pahom ni lagano, a ni brzo. Prevalio oko vrste; tu naloži, da zabiju kolac i podje dalje. Razmahao se, pooštrio korak. Još malo prevali, pa opet naloži, da zabiju kolac. Ogleda se Pahom na sunce; lijepo se još vidi brežuljak i na njem narod. Nagadja Pahom, da je prevalio oko pet vrsta. Nastade mu vruće, a on svuče dolnju haljinu i popritegne pojas. Podje dalje. Prevali još kojih pet vrsta. Pogleda na sunašce; bit će doba o zajutarku. Jedna podprega prošla — misli si. A ima ih četiri na dan, rano je još, da se zavraća. Samo daj, da se izujem! Posadi se na zemlju, izuje se i podje dalje. Bilo mu lako ići. Misli, — daj da prodjem još kojih pet vrsta, pa ću onda na lijevo, da zaokrenem. To je mjesto vrlo lijepo. Što dalje, to ljepše. Podje još pravac. Ogleda se: brežuljak se jedva da vidi, a narod se na njem crni kao mravi.

— Nu pomisli Pahom, — dosta sam zagrabio, valja zaokrenuti na stranu. Ala se je i oznojio — rad bi piti.

Nagne Pahom čuturu, napije se hodajući, i naloži, da zabiju kolac, pa skrene lijevo. Išao i išao, naišao na visoku travu, a bilo vruće. Poče Pahom zastajati; poglede na sunašce — vidi — podne. — Nu — misli — valja mi odahnuti. Pahom se ustavi! Zagrize hljeba, ali ne će da sjedne, misli: Sjedneš li, leći ćeš pak ćeš i zaspati! Malo postojao, odahnuo, pa opet pošao dalje. Iz početka je lako pošao: jelom se domogao snage. Ali već strašno pripeklo, pa i san ga stao savladjivati. Umorio se Pahom.

— Nu — misli si, — strpljen, spasen. Podje još i po ovoj strani kojih deset vrsta. Htjede da skrene na lijevo, ali gle, lijepo mjestance — vlažna nizina: žao mu je ostaviti. Misli: ovdje će lijepo roditi lan. Opet prodje pravac. Zahvatio dolinu, zabio kolac, te zagna u drugi ugao na lijevo. Ogleda se Pahom na brežuljak, jedva se jedvice vide ljudi. Bit će do njih petnaest vrsta.

— Nu — misli si, — daleko sam odmakao, valja mi uzimati malo kraće. Podje na treću stranu, pa pooštri korake. Pogleda na sunce, a ono se već dobrano spustilo na zapad, a na trećoj je strani prevalio svega dvije vrste. I do brežuljka još uvijek oko petnaest vrsta.

— A ja! misli si, da ne bude nepravedno, valja mi udariti na pravac. Eda ne uzmem onog, što mi ne ide! A zemlje i tako imam mnogo, — pa se Pahom vrati upravo k brežuljku.

IX.

Ide Pahom baš ravno brežuljku, ali mu bilo otežko; ide — bole ga noge, obio ih, a i stale mu poklecavati. Rado bi odahnuti, ali ne može: ne će stići do mete. Sunce ne čeka, ta kao da ga tko goni, tako odmiče.

— Nu — misli Pahom, — nijesam li se prevario, pa mnogo zagrabio? Ah, ako ne stignem! A još je daleko, a izmorio sam se! Ah! Valja mi se potruditi, da mi ne propane sva moja muka i trud.

Strese se Pahom pa poleti. Noge okrvavio, a bježi. Bježao i bježao — sve još daleko. Baci haljinu, čizme, čuturu, baci i kapu. — Ah — misli si, — naopako — sve sam izgubio, ne ću stići do mete. I još mu više od straha ponestaje snage. Juri Pahom, košulja mu se i gaće od znoja prilijepile k tijelu, a usta posušila. Grudi mu se nadimlju kao kovačka mješina, srce bije kao kladivo, a noge poklecavaju, kao da nijesu njegove.

Više ne misli Pahom o zemlji, nego kako da ne umre od muke. Boji se, da ne pogine, a ne može da zastane. Misli: — Toliko proletio, pa sad da stanem, ludom bi me nazvali. Čuje — Baškirci mu viču, kriče, bodre ga, od njihove mu se vike srce još više razplamćuje. Bježi Pahom, što ga sile nose, a sunce se nagiba na kraj. Već je sasvim blizu mjesta. Vidi Pahom, narod mu rukama maše, bodri ga. Vidi i lisičju kapu na zemlji i novce na njoj vidi, vidi i starješinu, kako sjedi na zemlji i drži se rukama za trbuh. I padne Pahomu u pamet san. — Zemlje je mnogo, — misli, ali hoće li dati Bog, da na njoj živim. Oh, upropastio sam se. Tako misli i bježi. Pogleda na sunce, a ono — crveno, veliko, došlo do zemlje, pa već stalo zalaziti krajem. Dotrčao Pahom k brežuljku, a sunce — zadje. Pahom uzdahne i pomisli: propade sve. Nu sjeti se, da on odozdo ne vidi, jer na brežuljku još nije sunce zašlo.

Pahom se nape, pa uz brdo. Uzpeo se gore, vidi — eno kape. Spotakne se Pahom, upane i segne rukama do kape.

— Aj, junače! — zaviče starješina. Mnogo si mi zagrabio zemlje.

Dotrči Pahomov sluga, htjede ga da digne, a gle, — iz usta krv šiba, a on leži — mrtav. Sluga uzdahne. A starješina čuči na koljenima, hohoće i drži se rukama za trbuh.

Starješina ustane, podigne sa zemlje lopatu i baci je slugi.

— Na zakopaj ga!

Baškirci se podigoše i odoše.

Ostade sâm sluga. Izkopa on Pahomu jamu, baš koliko ga je od nogu do glave, — tri lakta, pa ga zakopa.

St. L.

Dva starca.

Reče mu žena: Gospodine, vidim, da si ti prorok.
Oci naši klanjali su se na ovoj gori, a vi kažete, da je u Jerusalemu mjesto, gdje se treba klanjati.
Odgovori joj: Ženo, vjeruj mi, da ide vrijeme, kad se ne ćete klanjati Ocu ni na ovoj gori ni u Jerusalemu.
Vi se klanjate, čega ne znate; mi se klanjamo, što znamo, jer je spasenje iz Jevreja.
Ali ide vrijeme i već je nastalo, kad će se pravi klanjaoci klanjati. Ocu u duhu i istini. Jer i Otac traži takove, koji će mu se klanjati.

Ivan 4, 19—23.

I.

Jedared će poći dva starca u stari Jerusalem, da se pomole Bogu. Jedan je bio bogat seljak; zvao se Jefim Tarasić Ševeljev. Drugi ne baš bogat čovjek, Jelisej Bodrov.

Jefim bijaše uredan seljak, rakije nije pio, duhana nije ni pušio ni njuhao (šnofao, cmrkao), za svog se vijeka nije kleo crnom riječju: bio to čovjek strog i postojan. Dvaput bijaše Jefim Tarasić starješina i uviek pošteno izslužio.

Imao on veliku obitelj: dva sina i oženjenoga unuka i svi živjeli skupa. Po sebi je bio zdrav seljak, bradat i ravan i tek mu oko sedamdesete godine stala probijati sjedina u bradi.

Jelisej bijaše starčić ni bogat ni siromašan; prije je hodio na tesarski posao, nu pod starost stade živjeti kod kuće i gojiti pčele. Jedan mu je sin išao na nadnicu, a drugi bio — kod kuće. Bio Jelisej dobrodušan i veseo čovjek. I rakiju pio, i duhan njuhao, a i pjesme volio pjevati; nu ipak bijaše miran čovjek, s domaćimi i sa susjedi živio složno. Po sebi je bio Jelisej onizak, crnomanjast s kovrčastom bradom i kao njegov svetac — Jelisej prorok, — po svoj glavi ćelav.

Davno se starci zavjerili i sdogovorili, da će zajedno ići, ali sve Tarasić nije imao kada: nijesu mu poslovi bili u redu. Tek se jedno svrši, eto već se i drugo začimlje: sada ženi unuka, sada dočekaj iz vojničtva mladjega sina, a sad opet smisli graditi kuću.

Jedared se na svetac sastali starci, pa sjeli na brvno.

— No kume, — uze Jelisej. — kad ćemo poći, da izvršimo zavjet?

— Jefim se namršti.

Ta valja počekati, — odgovori Jefim. — Ova je godina po me težka. Naumio sam graditi ovu kuću; mišljah da ću za stotinjarku ma šta podići, a gle, evo ti već i treća, a ipak nijesam svršio. Rado da ću do ljeta. Na ljeto ćemo, ako Bog da, svakako poći.

— Ako je na moju, — reče Jelisej, — nema nam oklijevanja; valja sada da idemo. Ta sada je i proljeće.

— E da! Vrijeme je, vrijeme, ali je posao počet — kako da ga napustiš?

— Zar nemaš nikoga svoga? Sin će ti poslove dovršiti.

— Da, ali kako će dovršiti! Ne uzdam se u najstarijega — troši mi.

— Umrijet ćemo, kume, pa će oni živjeti i bez nas.

— Kako mu drago, ali mi se ipak hoće, da svršim posao na svoje oči.

— Eh, dragoviću! Svih posala lje nikada ne svrši. Gle, onomadne u mene žene prale i spremale. Treba i ovo i ono, nu svega ne mogu da obave. Najstarija snaha (pametna žena) veli: Hvala Bogu, evo se primiče svetac, na nas bome ne čeka. Ma koliko bi i radile, svega ne bi svršile.

Tarasić se zamisli, pa će:

— Mnogo sam novaca djeo u to zdanje, a na put valjda ne ću ići praznih ruku. Nije to šala — sto rubalja!

Jelisej se nasmije.

— Ne griješi mi kume! Tvoj je imetak spram moga — deset puti veći. A ti tu još o novcu divaniš! Deder samo reci, kada da krenemo. Bome ja ih i nemam, ali će ih biti.

Nasmije se i Tarasić, pa će:

— Gle, gle, najedared bogalije! Gdje ćeš ih uzeti?

— Ta kod kuće ću ih skucati — ma koliko! A što ne smogne — prodat ću susjedu desetak košnica iz pčelinjaka. Već me je odavna molio.

— Bit će dobrog roja, žao će ti biti.

— Žao?! A ja kume! Za cijelog si vijeka nijesam

ni za čim tugovao, osim za grijesi. Nema ti ništa dražega od duše.

— Istina, nu ipak nije dobro, kad je po kući nered.

— A čim po našoj duši bude nereda, tad će biti još gore. A obrekli smo, — ajdemo, zbilja hajdemo!

II.

I Jelisej nagovori druga. Razmislio Jefim, razmislio i u jutro došao k Jeliseju.

— Nu, ajdemo, — reče istinu govoriš. Božja je volja nad životom i nad smrću. Dok smo živi i dok imamo snage, valja da idemo.

Za nedjelju se dana starci spreme.

U Tarasa bilo novaca kod kuće. On si uze sto devedeset rubalja na put, a dvije stotine rubalja ostavi starici.

Spremi se i Jelisej; prodade susjedu deset košnica iz pčelinjaka, i što bude primladka od deset kotura, neka je susjedu. Uze za sve sedamdeset rubalja. Drugih trideset rubalja nekako skuca po kući, ta sve je pomeo do čista: i starica dade svoje posljednje, što je čuvala u pohrani, a i snaha dade svoje.

Jefim Tarasić preda sve poslove najstarijemu sinu i zapovjedi mu, gdje i koliko mora da uzme okosa i kamo da izveze gnoj i kako da kuću izgradi i pokrije. Svakog se posla sjeti i sve naredi.

A Jelisej samo kaza starici, da od prodanih pčela napose nasadi nove i susjedu dade bez prevare, a o domaćih poslovih ni da spomenu: samo će se pokazati, što i kako valja da radite. Sami ste gazde: za sebe radite, kako bolje znate.

Ele, starci se spremiše. Napeče im družina pite, posaši im torbe, izreza im nove obojke, a oni obukoše nove cipele, uzeše za put opanaka i podjoše. Družina

ih sprovede za okolicu, oprosti se š njima, a oni put pod noge.

Jelisej podje vesela srca i čim odmače od sela, odma i zaboravi na sve svoje polove. Samo se dao na misli, kako da putem ugodi drugu, kako da nikomu ne reče mrske riječi, već da u miru i ljubavi dodje do mjesta i natrag se vrati. Ide Jelisej putem i sve za se ili šapće molitvu, ili na pamet govori kaki život svetaca. A sretne li se gdje na putu s čovjekom, ili pane kamo na konak — smišlja, kako da se sa svakime što milije ponaša, i kaže riječ po Božju. Ide — raduje se. Jedno samo Jelisej nije mogao da učini. Htio se da oduči od burmuta, i kod kuće ostavio burmuticu, pa mu sad bilo dosadno. Putem mu dade neki čovjek. I, ne može i ne može, zaostane za drugom, da ga na grijeh ne navodi, i posmrkne (našnofa).

Ide i Jefim Tarasić dobro — krepko, zla ne čini ni mrske ne govori; ali mu nije na srcu lako. Ne pada mu iz glave družina. Sve ti smišlja i premišlja, što li se kod kuće radi. Nije li sinu štogod zaboravio naložiti, i da li to tako sin čini. Zapazi putem, gdje sade korun, ili voze gnoj, pa misli; da li mu to i sin radi po njegovoj zapovjedi? Ta čisto bi se natrag povratio, sve pokazao i sam uradio.

III.

Tako išli naši starci pet nedjelja, izderali svoje domaće opanke, pa već stali kupovati nove. I dodjoše k Malorusom. Od kuće pošli i plaćali i za konak i za objed, nu čim stigoše k Malorusom, počeše ih ljudi zvati k sebi. I puste ih na konak i hrane ih, a novaca ne traže, nego im još naturaju u torbe hljeba i pite. Tako prodjoše starci nesprečavano sedam stotina vrsta; prodjoše još guberniju i prispješe u nerodno mjesto. Tu ih nekako puštali na konak i ne izkali novaca, nu

prestadoše ih hraniti. A ni hljeba nijesu svagdje davali; gdjegdje nijesu ga mogli dobiti ni za novce. Prošaste godine, tako pripovijedaše narod, nije ništa rodilo. Koji su bili bogati — propadoše, sve razprodaše; koji su srednje živjeli — padoše na ništa; a sirotinja se je ili sasvim izselila, ili po — svijetu tumara, ili kod kuće kojekako životari. Zimi bi jeli mekinje i lobodu (pepeljugu).

Jedared noćivali starci u nekom mjestancu, kupili petnaest funtâ hljeba. Prenoćiše i krenuše pred zoru, eda što dalje odmaknu do vrućine. Prevališe deset vrsta i dodjoše k riječici, sjedoše, zahvatiše u čašu vode, prigrizoše hljeba, pojedoše i preobukoše se. Malo još posjedili, odahnuli. Jelisej uze burmuticu, a Jefim Tarasić zaklima glavom na njega i reče:

— Ta šta ne baciš taj gad? —

Jelisej mane rukom.

— Nadjačao me grijeh, odvrati on. — A šta da radiš!

Podignu se, pa će dalje. Prodju još desetak vrsta, stignu u oveće selo i prodju ga na skroz. I već pripekla vrućina. Bome se Jelisej umorio, rad bi da malo odahne i gucne vodice, ali ti Tarasić ne staje. Tarasić je bio u hodu jači, pa bilo Jeliseju otežko za njime pristajati.

— Napio bio se, — reče:

— Pa napij se! Ja ne ću!

Jelisej zastane, pa će:

— Ne čekaj me: ja ću samo trknuti evo u kućaricu, da se napijem. Stignut ću ja tebe. —

— E pa dobro, — odvrati Jefim i podje sam naprijed po putu, a Jelisej se vrnu ka kućarici.

Pristupi Jelisej kućarici. Bila to omalena kuća, omazana: dolje crna, gore bijela; maz (glina) se već odavna odlupio, a vidi se, da nije na novo mazana, a i krov se s jedne strane razvalio. Ulaz u kuću bio s dvora. Jelisej udje u dvor i vidi, gdje se izvalio čovjek i leži, bez brade, mršav, rubača mu — po Maloruski — u gaćama. Bit će, da je čovjek legao u hlad, ali sunce izašlo upravo na njega. A on leži i spava. Jelisej ga vikne i zamoli, da se napije — čovjek se ne ozva. Ili je bolan, ili nije umiljat, pomisli Jelisej i pristupi k vratima. Čuje — u kući plaču djeca u dva glasa. Jelisej pokuca. „Gospodari“. — Ne odzivaju se. Pokuca još jedared batinom. „Kršteni svijete!“ — Ni da se maknu. „Sluge Božje!“ — Ne odzivlju se.

Već Jelisej htjede da otidje, aii čuje i iza vrata baš kao da neko stenje. Ta da nije kakva bijeda zadesila ljude? Valja mi pogledati.

I Jelisej podje u kuću.

IV.

Jelisej pritisne na kvaku — nije zatvoreno. Otvori vrata i prodje kroz hodnik. Vrata u sobu bila otvorena. Na lijevo — peć; na desno — prednji kut; u kutu — stol i ikone (sv. slike); za stolom — klupa; na klupi sjedi starica u košulji, gologlava, glavu oborila na stol, a uz nju mališ (dječak) blijed, mršav, kao da je vas od voska, a trbuh mu debeo, trza staricu za rukav i reve, reve, nešto moli.

Jelisej udje u sobu. U sobi — težak zrak. Gleda: u zapećku leži žena. Leži ničke i ne gleda, samo stenje, a nogu sad pruži, sad podvine i baca je sad amo sad tamo; strašno udara po smradu, rado, da se je opoganila, a nema je, ko da osnaži. Starica podigne glavu i zapazi čovjeka.

— Što bi rad? upita Jeliseja. — Što bi rad? Nemamo, čovječe, ništa.

Jelisej ču, da ona govori, pridje k njoj i reče joj:

— Dodjoh, slugo Božja, da se napijem.

— Nema ko da donese. Nema nikoga. Ajde!

Jelisej stade upitkivati.

— Ta šta, zar kod vas nema nikoga zdravoga — da osnaži ženu?

— Nema nikoga: eno čovjek umire na dvoru, a mi tu.

Mališ zašuti — zapazio je stranca; nu čim se starica zadivanila, opet je uhvati za rukav.

— Hljeba, bakice, hljeba mi daj, — i opet zaplače.

Tek Jelisej htjede, da upita staricu, uvali se seljak u kuću, predje uz stijenu, pa će da sjedne na klupu, ali ne pogodi, i svali se na pod. I ne pridignu se, već uze govoriti, a riječi sve kida: kaže jedno — odahne, pa kaže drugo.

I bolest — veli —, napala i glad. Evo — s gladi umiremo, — pokaže seljak glavom na dječaka i zaplače.

Jelisej potrese torbu na plećima, skine je na zemlju, pa zatim je podigne na klupu i stade razvezivati. Razveže, izvadi hljeb, nožićem odreže krišku i dade seljaku. A seljak ne uze, no pokaza na mališa i na djevojče: dajder ovima. Jelisej dade mališu. Nanjušio mališ hljeb, pruži obe ručice, uhvati krišku i zarova se u nju nosom. Izpuzi iz zapećka i djevojka i željno pogleda na hljeb. Jelisej i njoj dade. Odreže još komadić i dade ga starici. Uzela i starica i stala žvakati.

— Ah, da je donijeti vode. Usta su im se zapekla. Htjela ja, — ne znam više, je li danas, ili juče, — htjela ja donijeti. Nekako sam izvukla, ali je kući ne donesoh — razlila sam i upala. Jedva sam jedvice kuci došantucala. I tamo vjedro ostalo, samo ako ga već tko nije odnio.

Jelisej upita, gdje im je zdenac, Starica mu kaže, a on podje, nadje vjedro, donese vode i napoji ljude.

Djeca jošte prigrizoše hljeba s vodom, i starica prigrize, nu seljak ne htjede da jede.

— Ne prima mi duša, — reče on.

A ona se žena nije ni dizala, samo se u nesvjestici previjala po krevetu.

Jelisej ode u selo u dućan, kupi hajde, soli, brašna i masti. Uzajmi sjekiru, nasieče drva, i stade ložiti peć. Stala mu i djevojka pomagati. Jelisej skuha juhu i kašu, pa nahrani ljude.

V.

Seljak okusi malo, a i starica malo, ali ti mališ i djevojka polizaše i zdjelu, pa se zavališe spavati.

Seljak i starica uzeše pripovijedati, kako se to sve š njima zbilo.

— Živjeli mi — tako počeše — i prije toga baš ne bogato; nije nam ništa rodilo. Bilo u jesen, a mi pojeli sve, što bješe. Tako pojeli sve — počesmo moliti kod susjeda i kod dobrih ljudi. Isprvice su nam davali, nu poslije prestadoše. Ko bi i rad dao — nema. Nu, kud ćeš više da moliš svuda si se zadužio i novca i brašna i hljeba. Stanem ti tražiti posla — veli seljak, — nema ni posla. Svud se narod jagmi za poslom, da se prehrani. Jedan dan radiš, a dva onako hodaš — tražiš nadnice. Počela starica i djevojka hodati i prosjačiti. Milostinja loša, ni u koga hljeba. Ipak smo se kojekako prehranjivali u nadi, da ćemo proživotariti do novoga žita. Nu o jeseni sasvim prestaše davati, a uz to i bolest napala. Bilo nam svima rdjavo. Jedan dan jedemo, a dva ne. Počesmo već i travu jesti. Nu i staricu zahvati bolest, ili od trave ili tako. Žena leže, a ja bolan bez snage; nemam čime da se je domognem. Jedina sam se ja, — uze starica, — hrvala i od gladi sva oslabila. Oslabila i djevojka, pa malaksala. Slali ju k susjedom — ne će da ide. Došla prekjuče susjeda,

vidje, da smo gladni, bolni, pa se vrne i ode. I njezin je muž otišao, pa nema čime, da hrani djecu. Evo tako smo i ležali — čekali smrt.

Ču Jelisej njihove riječi, i premda je mislio isti dan krenuti za drugom, odluči tu prenoćiti. U jutro ustane Jelisej, lati se po kući posla, kao da je on gazda. Umiesi sa staricom hljeb i naloži peć. Podje s djevojkom, da zatraži što treba. A ma pod nebom — u nikog ništa, sve prodano: ni jela ni odijela.

I Jelisej stane nabavljati, što je nuždno: nešto sam napravi, a nešto kupi. Tako proboravi Jelisej jedan dan, proboravi drugi, bome proboravi i treći. Mališ se digao, počeo po klupi hodati i Jeliseju se umiljavati. A djevojka se čisto razveselila, pomaže u svih poslovih. Sve ti bježi za Jelisejem: „Djede, djede!“ Pridigla se i starica, pošla k susjedi. Stao je i seljak hodati po hodniku. Samo je još ležala žena, ali se i ona treći dan razabra i poče, da traži jesti.

— Nu, misli si Jelisej, — bome to ja nijesam mislio, da ću toliko vremena utući, sad ja idem.

VI.

Četvrti dan nastade mrsni dan, a Jelisej pomisli: ajde da se omrsim s ljudima; kupit ću im koješta za svetàc, a na veče idem.

I Jelisej opet podje u selo, kupi mlijeka, bijele muke (brašno) i masti. Oni skuhaše i izpekoše, a u jutro ode Jelisej k misi, vrati se natrag i omrsi se s ljudima. Taj dan ustade i žena i počne hodati. A seljak se obrijao, navukao čistu rubaču — starica ju bila oprala, — i podje u selo k bogatome seljaku, da moli milost. Kod bogatog im seljaka bila založena i livada i njiva, pa sad ode da moli ne bi im dao jedno i drugo do novine.

U veče se seljak vrne žalostan i zaplače. Nije mu se smilovao bogati seljak, već reče: donesi novce.

Jelisej se opet zamisli. — Kako li će sada živjeti? Svijet će poći da kosi, a oni ništa: livada založena. Sazorit će raž — svijet će prionuti žeti (ah mila majko kako je lijepa ponijela!) a oni i opet ništa: prodali svoje jutro bogatome seljaku, Odem li ja od njih, oni će nagrajsati.

I Jelisej razbije misli, pa ne podje s večera, već će u jutro. Ode spavat u dvor. Pomoli se, legne, ali ne može da usne: i ići mu valja — već je i tako izdavao novaca i izgubio vremena — i žao mu ljudi. Valjada ih ne ćeš sve nadariti. Htio im donijeti samo vodice, pa po škrišku krušca dati, a ono gle, kamo je zašlo. Sada — još kupi i livadu i njivu. A izkupi njivu — kupi djeci i kravu, a seljaku konja, da vozi snopove, Bit će, da si mi se zapleo, brate Jeliseju Kuzmiću, a i razbacao, da ne mozeš gore.

Jelisej se pridigne — uzme kaftan izpod glave razvine ga, izvadi burmuticu, šmrkne misleć, da će si misli razbiti — jok: mislio, mislio i ništa ne smislio. I ići mu valja, i ljudi mu žao. A kako li će biti — ne zna. Svrne kaftan pod glavu i opet legne. Ležao, ležao, već i pijetli zapjevali, a on se sasvim raspavao. Najedared kao da ga neko probudi. Vidi, kao da je sasvim odjeven i s torbom i s batinom, i valja mu ući na vrata, a vrata samo priotvorena, da jedan može unići. I on ide zapne o vrata s torbom jedne strane, htjede da odkvači — zapne s obojcima s druge strane, a obojci se razderaše. Htjede da odkvači, gle, — zapne ne za pleter, već to njega djevojka drži i viče: „Djede, djede, hljeba!“ Pogleda na noge, a ono mališ drži za obojke, a kroz okno gleda seljak i starica.

Jelisej se probudi i reče sâm sebi na glas: „Sutra

ću izkupiti njivu i livadu, i konja ću kupiti i djeci kravu. Ovamo ideš za more da tražiš Isukrsta, a onamo gubiš sebe samoga. Treba ljude opremiti.“ I usnu Jelisej do jutra.

Jelisej se probudi rano i ode k bogatomu seljaku — izkupi raž, dade novce i za livadu. Kupi kosu, — i ta je bila prodana, — pa je donese kući. Posla seljaka da kosi, a sâm ode med seljane: zaišće u krčmara konja i kola, što su bila na prodaju. Pogodi se i kupi; onda ode da kupi kravu. Ide Jelisej ulicom i susretne dvije žene, a on za njima. Idu žene i med sobom čavrljaju. I čuje Jelisej, da oni to o njemu govore. Pripovijeda o njem jedna žena.

— Izprvice, — veli, — nijesu znali kakav je to čovjek — mislili, da je prosti bogomoljac. Zašao, da se napije, pa tamo i ostao. Svega im je, — veli, — nakupovao. Sama vidjeh — kupio im je od krčmara konja i kola. Ima na svijetu takih ljudi. Ajde da vidiš.

Ču Jelisej, da ga hvale, pa ne podje po kravu. Vrne se krčmaru i izplati mu konja. Upregne i odveze se kući. Privezav se k vratima stane i sidje s kola. Zapaze domari konja — začude se. I čini im se, da ga im je on kupio, ali ne smiju, da to kažu.

Izadje seljak, otvori vrata i zapita!

— Odakle ti, djede, konjić?

— Kupio sam, odvrati. — Jeftin je. Nakosi mu u jasle trave, da ima preko noći.

Odpregne seljak konja, nakosi naramak trave i metne u jasle. Legoše na počinak. Jelisej legne negdje na ulici i tamo s večera iznese svoju torbu. Usnuo sav narod.

Jelisej se digne, prebaci torbu, obuje se, nadjene kaftan i put pod noge — za Jefimom.

VII.

Odmakne Jelisej kojih pet vrsta i počne svitati. Sjedne pod drvo, razveže torbu i stane brojiti. Izbrojio — ostalo novca sedamnaest rubalja i dvadeset kopjejaka. Misli si: — Nu time bome ne ode preko mora. A u ime Isukrstovo prosjačiti — aja! To bi bio grijeh! Kum će Jefim i sâm doći, pa će za me postaviti svijeću. A na meni će rado ostati zavjet do smrti.

Podigne se Jelisej, strese torbom na ledjima i podje natrag. Samo obidje selo u naokolo, da ga ljudi ne zapaze. I brzo Jelisej dodje kući. Tamo išao — težko mu se pričinilo, jedva je jedvice pristajao za Jefimom; a natrag pošao — tako mu je Bog dao, — pa ide a ni ne zna za umor. Ide veseo, sve batinom pomahuje, a prevaljuje na dan po sedamdeset vrsta.

Jelisej stiže kući. Već je sve bilo otišlo s polja. Obradovaše se domari svome starcu. Stadoše ga upitkivati, što je i kako je, zašto je ostavio druga, zašto on nije došao i vrnuo se kući. Jelisej ne htjede, da pripovijeda. Ta, nije mi dao Bog — izgubio sam putem novce i zaostao za drugom. Tako i ne podjoh. Oprostite u ime Božje.“

Jelisej zapita za domaće poslove: sve je dobro, sve su svršili; u kućanstvu nikakoga zaostatka: svi žive u miru i suglasju.

Taj isti dan čuše i Jefimovi, da se je Jelisej vrnuo, pa dodjoše, da se priupitaju za svog starca. I njim Jelisej reče isto:

— Vaš je starac zdravo pošao, nu ja zaostadoh za njime. Da, htio sam ga dostignut, ali me nešto zadesilo: izgubio sam novce, pa mi ne bi druge, već se vratiti.

Narod se nadje na čudu: kako to, tako uman čovjek, a tako šta luda učiniti — otišao i nedošao, samo

novce badava potrošio. Začudiše se i zaboraviše. A i Jelisej zaboravi. Lati se Jelisej posla po kući: namakne si sa sinom drva za zimu, omlati sa ženami žito, pokrije štalu (pojatu), uredi pčele, dade susjedu deset kotura pčela s primladkom. Htjede mu starica zatajiti, koliko se je od prodanih kotura odvojilo, ali ti Jelisej i sâm znao, koje su košnice bile prazne, a koje su se rojile, i dade susjedu mjesto deset — sedamnaest. Jelisej uredi sve, pošalje sina na nadnicu, a sam sjede da plete za zimu opanke i dube koture.

VIII.

Cieli onaj dan, kad je Jelisej ostao u kući bolnih ljudi, čekaše si Jefim druga. Odmakne ne baš daleko i sjedne. Čekao i čekao, usnuo, probudio se, još malo posjedio — nema mu druga. Već i sunce zadje za drvo — nema ga.

— Eda li nije prošao mimo mene? pomisli Jefim — Može biti ga je ko povezao, pa, dok sam ja spavao, i provezao, ne zapaziv me. Ta ne može biti, da me nije zapazio! U stepi se sve vidi na daleko. Da sad podjem natrag, a on da naprijed umakne? Ako se izgubimo, bit će još gore. Idem ja naprijed, naći ćemo se na konaku.

Tako stigne u selo, zamoli volara, ako dodje takav i takav čovjek, neka ga odvede u tu i tu kuću.

Nije došao Jelisej na konak. Jefim podje dalje; sve upitkivaše — nijesu li vidjeli ćelavog starca. Nitko ga ne vidje. Začudi se Jefim i podje sâm.

— Sastat ćemo se, — misli on, — ma gdjegod u Odesi ili na ladji, — i prestane misliti.

Putem se sastane s nekim strancem. Stranac u kapi i mantiji, dugih vlasi, bio i na Athosu pa po drugi put

ide u Jerusalem. Sastali se na konaku, divanili i pošli skupa.

Do Odese dodjoše dobro. Tri dana i tri noći, čekahu ladju. Očekivalo se je mnogo hodočastnika (proštenjara). Bilo ih je iz raznih krajeva. Opet se Jefim priupita za Jeliseja; ali ne dozna o njem ništa.

Stranac poduči Jefima, kako bi se mogao prevesti na ladji i bez novaca, nu Jefim ga ne posluša.

— Dat ću radje novac, — reče on, — zato sam ga i ponio.

Plati za prevoz tamo i natrag četrdeset rubalja srebra, nakupuje si na put hljeba i srdeljica (ribica). Ladja se malo ulegne, da prenese hodočastnike; sjedne i Tarasić sa strancem. Izvuku sidro, otisnu se od kraja i zaplove morem.

Danju su dobro plovili, nu pred veče digne se vjetar, udari kiša, stane se ladja zibati i zalijevati. Narod se uzkomeša, žene stadoše vikati, a od mužkaraca tko je bio oslab — stane bježati po ladji — traži mjesta. Spopane i Jefima strah, ali se ne odaje: kako je sio na pod za ukrcavanja, tako prosjedio svu noć i cieli drugi dan, držeć si torbu i ništa ne govoreć,

Kad bilo treći dan — sve se slegne. Peti dan pristanu k Carigradu. Nekoji su izilazili na obalu, da vide Sofijin hram, gdje sad Turci gospodare. Tarasić se nije dizao, nego prosjedio na ladji. Tamo stajahu dvadeset i četiri sata, pa onda opet zaploviše.

Zaustavljali su se još u gradu Smirni i Aleksandriji i sretno doplovili do grada Jafe. U Jafi se je izkrcavalo. Odanle bilo još sedamdeset vrsta hoda do Jerusalema. I pri izkrcavanju se narod dobavio straha: ladja visoka, a oni ozgor bacaju narod dolje u čamac, a čamac se se ljulja, te šta će biti? — ne pogodiš li u nj, upast

ćeš u vodu. Tako su pala i dva čovjeka, a drugi se sretno izkrcali.

Izkrcali se i podju pješice; četvrti dan stignu u Jerusalem. Ostanu za gradom, pregledaju im karte, poobjeduju i podju sa strancem po svetih mjestih. K samome grobu Gospodnjemu još nije bilo slobodno unići. Najprvo odu k jutrenji u manastir (kloštar), pomole se i postave svijeće. Iz napolja razgledaše hram Uskrsnuća, gdje je grob Gospodnji. Cieli je hram tako ustrojen, da ga pravo ni ne vidiš. Prvi su dan bili samo u sobi Marije Egipatske, gdje se je ona spasla. Postave svijeće i dadu moliti molitve.

Htjedoše se požuriti k misi u grob Isusov, nu zakasniše. Odu u manastir Abramov. Vidješe vrt Savekov — mjesto, gdje je Abram htio Bogu da žrtvuje sina. Onda odu na mjesto, gdje se je Isukrst javio Mariji Magdaleni, i u crkvu Jakova, brata Gospodnjega.

Sva im mjesta stranac pokazivao, a i svagdje govorio, koliko gdje treba dati novaca, i gdje treba postaviti svijeće.

Pred veče se vrnu na konak i tek da će na počinak, ali ti stade stranac uzdisati i svoje odijelo premetati i opipavati.

— Ukradoše mi kesicu s novci, bilo je u njoj — dvadeset i tri rublja, reče on. — Dvije desetice, a tri rublja u sitnišu.

Stranac tugovao i tugovao, nije bilo druge — legnemo.

IX.

Legne Jefim i napane ga kušnja.

— Nijesu strancu ukrali novce, misli on; čini mi se, da ih on niti nije imao. Nigdje on nije davao. Meni je nalagao, da dajem, ali on nije, nego mi još uzeo i rubalj.

Tako pomisli Jefim i počne sâm sebe koriti.

— O što li ja čovjeka osudjujem — reče si. — Ja griješim. Ne ću više ni da mislim.

Tek malo zaboravio, kad opet počne misliti, kako je stranac oprezan na novac i kako je on govorio, da su mu tobože ukrali kesicu s novci.

— Ta nije ni imao novaca, — pomisli on. To je pusta obmana.

U jutro ustanu i podju k ranoj misi u hram Uskrsnuća — grobu Isusovu. Ne ostavlja stranac Jefima, ide zajedno š njime.

Dodju k hramu. Naroda — i stranih hodočastnika i Ruskih i svakih naroda i Grka i Jermena i Turaka i Siraca sila Božja.

Jefim udje s narodom na sveta vrata, prodje mimo Turske straže do onog mjesta, gdje su Isukrsta skinuli s križa i gdje gore do devet velikih sviećnjaka. Jefim tu postavi svjećicu. Onda stranac povede Jefima desno po stubah na Golgotu, gdje je stojao križ, i tu se Jefim pomoli. Zatim mu pokazaše puklinu, gdje se je zemlja do bezdna razjazila. Onda mu pokažu, gdje su čavlima pribili na križ ruke i noge Isukrstove; pokažu mu Adamov grob, gdje se je Isukrstova krv lila na njegove kosti. Onda dodju do kamena, gdje je sjedio Isukrst, kad su mu nadjevali na glavu trnovu krunu; dodju i k stupu, uz kojega su Isukrsta privezali i šibali. Zatim vidje Jefim kamen s dvjema rupama za Isukrstove noge. Htjedoše mu još štošta pokazati, nu narod se užurbao: pohitili svi k izdubini samog groba Isusova. Tamo se svršavala misa, pa sad počimala druga.

Jefim podje s narodom grobu. Htjede da se oslobodi stranca, pa sve u mislih griješi, ali stranac jednako pristaje uzanj i podje zajedno š njime grobu Gospodnjemu. Htjeli oni malo bliže stati, nu zakasniše. Narod

se tako tiskao, da ne možeš ni naprijed ni natrag. Stoji Jefim, gleda naprijed, moli se i pipa, jeda li je tu kesica. Misli dvoje: jedno — stranac ga zavarava; drugo — ako li nije prevario, nego su mu u istinu ukrali, da se to i njemu ne bi dogodilo.

X.

Stoji tako Jefim, moli se i gleda naprijed u kapelicu, gdje je sam grob; a nad grobom gori do trideset i šest svjetiljaka. Stoji Jefim, gleda izmed glava i gle čuda! Pod samom svjetiljkom pred svimi stoji starčić u prtenom kaftanu, blješti mu se ćela po svoj glavi, baš kao u Jeliseja Bodrova.

— Sličan je Jeliseju — pomisli. Ta ne može on to biti! Nije mogao prije mene doći. Ladja je prije nas otišla za nedjelju dana. Nije me mogao predusresti. A na našoj ga ladji nije bilo. Ja vidjeh sve hodočastnike.

Istom Jelisej tako pomislio, stane se starčić moliti i pokloni se triput — jedan put naprijed Bogu, a onda na obije strane kršćanskome svijetu. I čim starčić svrnu glavom na desnu stranu, odma ga Jefim prepoznade. Ta Bodrov je: i brada crnkasta, kvrčasta i prosjedina (sjeda ovdje ondje) na licu i obrve i oči i on — ta šta! — sve obličje — njegovo. Baš Jelisej Bodrov — glavom.

Uzraduje se Jefim, što si nadje druga i začudi se, kako ga to Jelisej prestiže!

— Gle ti Bodrova, kuda ti se on naprijed provuče, valjada se je sastao s kakvim čovjekom, pa ga proveo. Daj da ga nadjem na izlazu, pa da se riješim svoga stranca. Š njime ću ja hodati, može bit će me kakogod naprijed proturati.

I Jefim sve gledaše, da mu ne bi Jelisej kako izmakao.

Misa se svrši, narod se uzkomeša, stiska se i odgura Jefima na stranu. Opet ga spopane strah, da mu ne bi ukrali kesicu. Pritisne ju rukom i počne se naprijed provlačiti, ne bi li kako god izišao van. Provukao se van pa ajde tražit Jeliseja. Tražio ga i tražio, već iz hrama izišao, ali se ne sudari š njime.

Poslije mise ode Jefim da traži druga po gradu: svuda prodje, nu nigdje ga ne nadje. Te večeri nije dolazio stranac. Nestade i njega i — rublja. Osta Jefim sâm.

Drugi dan podje Jefim opet grobu Gospodnjemu. Htjedne se naprijed provući, nu opet ga odguraju, te on ostane uz stup i počne se moliti.

Pogleda nàprijed — opet ti pod svjećnjaci, baš kod samog groba Gospodnjega, na prednjem mjestu stoji Jelisej: raširio ruke kao svećenik kod oltara, a ćela mu blješti po svoj glavi.

— Nu, — misli si on, — sad mi lje ne izmače!

Stane se naprijed provlačiti. Provukao se — nema Jeliseja. Valjde je otišao.

I treći dan ode Jefim k misi i gleda: na samome svetome mjestu stoji Jellsej, ruke raširio i gleda gore, kao da nešto vidi nad sobom. I ćela mu blješti po svoj glavi.

— Nu, — misli si, — sad mi lje ne izmače! Idem da stanem kod izlaza. Tamo se ne ćemo mimoići.

Izadje Jefim, stojao i stojao, već sav narod izišao — nema Jeliseja.

Tako Jefim probavi šest nedjelja u Jerusalemu i bješe svagdje: i u Betlemu i Betaniji i na Jordanu i na novu su mu košulju udarili biljeg u grobu Gospodnjemu, da se u njoj sahrani, i vode iz Jordana uzme u bočicu, i zemlje i svijeća uzme na svetome mjestu — sve novce potrošio, do li one za put.

Ele Jefim podje natrag kući. Dodje do Jafe, sjedne na ladju, doplovi do Odese i krene kući pješice.

XI.

Ide Jefim istim putem i već se stao približavati kući, kad se opet zabrine, kako li bez njega kod kuće žive. U godini dana, — misli, — mnogo proteče vode. Kuću si kućiš cijeloga vijeka, a rasuti je možeš za kratko vrijeme. Kako li mu je sin obavio poslove, kako li se je proljeće pokazalo, kako li je marva prezimovala, kako li su izgradili kuću?

Dodje Jefim do onog mjesta, gdje se je prošle godine rastao s Jelisejem. Ne možeš ni da poznaš narod. Gdje je narod prošle godine životario i pogibao od bijede, tu sada svi dobrano žive. U polju je dobro rodilo. Narod se pomogao i zaboravio na prijašnje jade.

Evo Jefima pred veče baš k onome mjestu, gdje je ono prošle godine Jelisej ostao. Tek udje u selo, iskoči iz kućarice djevojka u bijeloj rubači.

— Djede, djede, zadji do nas.

Htjedne Jefim da prodje mimo, ali ga djevojka ne će da pusti, uhvatila ga za kaput, vuče ga kućarici, pa se i sama smije. Izadje na vrata i žena s mališem, pa mu i ona maše:

— Dodji, djede, k nam, da malo večeraš i prenoćiš!

Jefim zadje. — Barem ću se, misli on, priupitati za Jeliseja: kao da je on onda otišao baš u tu kućaricu, da se napije.

Jefim udje; žena skine s njega torbu, dade mu vode, da se umije i posadi ga za stol. Donese mlijeka, kolača sa sirom, kaše i postavi na stol. Tarasić se zahvali, a i ljude pohvali, što tako primaju strance.

Poklima žena glavom i reče:

— Mi ne možemo, a da ne primamo strance. Mi smo

od stranca upoznali život. Živjeli mi, zaboravivši na Boga, i Bog nas pokarao, da smo svi samo smrt očekivali. Pridesilo nam se ljetos, da smo svi ležali — ovamo ništa jesti, a onamo bolest. I mi bismo pomrli, da nam Bog ne posla baš takog starčića, kao što si ti. Zašao o podne, da se napije; vidje nas, pa mu dotuži, i on ostane s nami. I pojio nas i hranio, i na noge postavio i zemlju nam izkupio, i konja i kola kupio i sve nam ostavio.

Udje u sobu starica i prekinu ženin govor.

— Ni sami ti ne znamo, — veli, — je li to bio čovjek, ili angjeo Božji. Sve nas je ljubio, sve nas žalio, i otišao ne javiv nam se, pa ne znamo, za koga molimo Boga. Baš kao da sad vidim: ležim ti ja, očekivam smrt, gledam — unidje prosti ćelavi starčić — da se napije vode. Još ti ja grešnica pomislim: što li se tepe? A on gle šta učini. Čim nas zapazio, a on odma dolje s torbom: evo, baš ju je na ovo mjesto postavio i razvezao.

Pristupila i djevojka, pa će:

— Aja, bakice! Iznajprije je postavio torbu amo, nasred sobe, pa onda je tek na klupu podigao.

I stanu se prepirati i spominjati njegove riječi i djela: i gdje je sjedio, i gdje je spavao, i što je radio, i što je kome kazao.

Na veče se doveze na konju i seljak, pa i on uze pripovijedati o Jeliseju, kako je kod njih stanovao.

— Da on ne dodje k nama, reče seljak, mi bi ti svi pomrli u grijesih. Umirali smo u očajanju (zdvojnosti), i na Boga smo i na ljude mrmljali. A on nas na noge postavio i mi po njemu i upoznasmo Boga i povjerovasmo u dobre ljude. Spasao ga Isukrst! Prije smo ti živjeli kao marva — on nas učini ljudima.

Ljudi nahrane i napoje Jefima, namjeste mu, da spava, pa i sami legnu.

Leži Jefim, ali ne spava; ne će mu nikako iz glave Jelisej, kako ga u Jerusalemu vìdio do tri puta na prvome mjestu.

— Gle, gdje me je pretekao, pomisli on. Moji su trudi ili primljeni ili ne, a njegove je primio Bog.

U jutro se ljudi oproste s Jefimom, naturali mu na put hrane i otišli na posao, — a Jefim put pod noge.

XII.

Baš je Jefim hodio godinu dana. O proljeću se vrne kući.

Stigne kući pred veče. Sina ne bijaše doma: u krčmi je bio. Dodje sin napit, a Jefim ga stane razpitkivati. Po svem vidje, da mu se je sin izkvario. Sav je novac u ludo potrošio i sve poslove zapustio. Stane ga otac ukoravati, a sin se počne otresati:

— Da si se sâm potrudio, a ne otići, pa i sve novce ponijeti. Da, sad ih od mene išćeš.

Starac se razljuti i iztuče sina.

U Jutro ode Jefim Tarasić k starješini, da vrati kartu, pa će baš mimo Jelisejeva dvora. Stoji na vratima Jelisejeva starica i pozdravi ga:

— Zdravo, kume! Jesi li mi, dragane, sretno došao?

Jefim Tarasić zastane.

— Slava Bogu — odgovori on; došao sam, tvoga sam starcu izgubio, nu čujem, da se je vrnuo kući.

I starica se zadivani — voljela je ćeretati (brbljati).

— Vrnuo mi se je, davno mi se je vrnuo, nekako poslije Uzašašća. Već nam je i drago bilo, što ga je Bog vrnuo. Dosadno nam je bez njega. Ta doduše, kakvi mu je posao — godine su ga savladale. Nu ipak, glava nam je, pa je i veselije. Pa i momak se je uzradovao. Teško nam je bez njega, dragoviću, jer ga ljubimo, pa nam ga je žao.

— A što, je li sad doma?

— Doma je, rodjeni, na pčelinjaku grebe rojeve. Veli, da je rojenje dobro. Taku je Bog dao silu roja, da nije starac još zapamtio, kad je bilo toliko. Zadji k njemu, dragoviću, bit će mu milo.

Jefim prodje kroz hodnik i kroz dvor k pčelinjaku do Jeliseja. Dodje k pčelinjaku, gleda — stoji Jefiim bez mrežice, bez rukavica u sivkastom kaftanu pod brezićem razširio ruke i gleda gore, a ćela mu blješti po svoj glavi, kao kad je ono stojao u Jerusalemu u grobu Gospodnjemu, a nad njime, kao u Jerusalemu, kroz brezić gori i trepti sunce kao žar, a oko glave mu se zlatne pčele svile u vijenac, zuje i ne bodu ga.

Jefim zastane.

Jelisejeva starica vikne na muža:

— Evo ti kum dodje!

Jelisej se ogleda i uzraduje. Podje kumu u susret, vadeć lagacko pčelu iz brade.

— Zdravo, kume, zdravo dragoviću. — Jesi li mi sretno došao?

— Noge me dovedoše! Evo ti donesoh vodice iz rijeke Jordana. Hodi — uzmi, nu da li mi je Bog primio trude . . . .

— Nu pa slava Bogu, očuvao te je Isukrst.

Jefim na čas zašuti.

— Nogama sam bio, nu jeda li sam bio dušom, ili ko drugi . . . . .

— Božije je to djelo, kume, da, Božije je djelo.

— Zašao sam, kad sam se vraćao, i u kućaricu, gdje si bio ti ostao.

Jelisej se brecne i požuri:

— Božje je djelo, kume, Božje je djelo. Ajde, hoćeš li u kuću — donijet ću meda.

I Jelisej zabašuri govor, i okrene na domaće poslove.

Jefim uzdahne i ne htjede Jeliseju spominjati ljudi u kućarici, i kako ga je vidio u Jerusalemu.

I on saznade, da je Bog svakome naložio, da do smrti vrši svoj zavjet s ljubavlju i dobrimi djeli.

Stj. L.

Kralj Krezo i učitelj Solon.

U davno vrieme, davno prije Krista, kraljevao je u nekoj zemlji kralj Krezo. U njega bilo vrlo mnogo zlata, srebra i dragoga kamenja, vrlo mnogo vojske i robova. I Krezo mišljaše, da nema na svijetu sretnijega čovjeka.

A jednom dodje u tu zemlju, gdje je Krezo kraljevao, Grčki učitelj Solon, slavan rad mudrosti i pravednosti svoje. I saznavši Krezo za Solona pozva ga k sebi, pokaza mu sve svoje bogatstvo, pohvali se, koliko pobi neprijatelja, koliko osvoji zemalja i najposlije reče:

— Solone, eto ti već odavna živješ na svijetu, a obišao si i mnogo raznih zemalja, pa kaži mi: koga ti smatraš za najsretnijega čovjeka?

— Najsretnijim smatram nekoga čovjeka u gradu Atini — odgovori Solon.

Kralj se začudi: mišljaše, da će Solon njega za stalno nazvati najsretnijim, a ono Solon mjesto njega nazva najsretnijim nekoga sasvim prostoga čovjeka.

— Pa za što? — upita Krezo.

— Za to — odgovori Solon — jer se otaj čovjek

mučio kroz cijeli svoj život, jer je bio s malim zadovoljan, poštenu djecu odgojio, svojemu gradu častno služio i lijepu uspomenu ostavio za sobom.

A čuvši oto Krezo, reče Solonu:

— A zar ti moju sreću smatraš baš nikakom, kad mene kralja ne ćeš da izporediš s onim prostim čovjekom?

I Solon reče:

— Siromašan je često sretniji od bogata. I nijedan se čovjek ne može do svojega smrtnoga časa smatrati sretnim.

Krezo odpusti Solona . . . ne svidješe mu se riječi učiteljeve, i ne povjerova mu.

I kralj posve zaboravi na Solona.

Malo zatim podje kraljev sin u lov, smrtno se rani i umrije. Nakon toga, sazna Krezo, da kralj Kiro ide silnom vojskom nanj. Krezo mu izide u susret s još većom vojskom, no neprijatelji bjehu silniji i odolješe: razbiju Krezovu vojsku i udare mu na prijestolnicu (grad, gdje je kralj stanovao).

Neprijatelji grabili bogatstvo Krezovo, ubijali žitelje palili i razoravali grad. Jedan vojnik uhvati dapače i samoga Kreza, i već ga htjede zaklati, al u to skoči na obranu svoga oca kraljev sin i zavikne:

— Ta za Boga ne dirajte ga, to je kralj Krezo!

Vojnici svezaše Kreza i odvedoše ga svojemu kralju. Kiro slavljaše pobjedu pa ne htjede ni govoriti s Krezom, već zapovjedi, da ga spale.

I već složili vojnici veliku lomaču na gradskom trgu, metnuli na nju Kreza, privezali ga za stup, pa ju podpalili. A Krezo, pogledavši na svoj grad i na svoj dvorac, spomene se riječi Grčkoga učitelja, zaplače i jedva samo uzklikne:

— Ah, Solone, Solone!

U okolo lomače stajali vojnici; došao i Kiro da vidi

smrtnu kazan. No čuvši riječi Krezove, nije jih razumio, pa zato zapovjedi, da Kreza skinu s lomače, i upita ga šta je rekao.

Krezo reče Kiru:

— Spomenuo sam ime nekoga velikoga čovjeka. On mi reče golemu istinu, a ta je istina skuplja od svega bogatstva, od svih naših kraljevskih slava.

— I Krezo izpripovjedi Kiru sav svoj razgovor sa Solonom.

Ta pripovijest kosne se srca Kirova. I on pomisliv, da je i sâm čovjek, pa šta zna, kakva sudba njega čeka, pomiluje Kreza i učini ga svojim najmilijim drugom.

I. Z. G.

Kako je Maur platio ubojici svojega sina.

U davno vrieme živjela su u Španjolskoj dva naroda: Španjolci i Mauri. I razne vjere bijahu: Španjolci . . . kršćani, a Mauri . . . muhamedanci, te se neprestano svadjahu jedni s drugimi.

Jednom se svadjao neki Španjolac s Maurom i došlo već do tučnjave. A Španjolac dohvati Maura nožem i ovaj padne mrtav, a Španjolac bjež. Bježao je i pobježe već dosta daleko, al začuje da za njim ide potjera.

Ogledao se siroma: kuda da se sakrije? Opazi vrt zidom ogradjen. Nije dugo mislio, već preskoči zid, da se u vrtu skrije. A skočivši sa zida u vrt, stvori se pred njim gazda. Španjolac izpripovjedi gazdi sve, što se dogodilo i umoli, da ga ne bi izdao.

Gospodar vrta ne začudi se ni najmanje: ta u to se vrijeme dogadjale take krvave svadje i ubijstva vrlo često.

— Ta dobro — reče gospodar — ne ću te izdati.

Strese jabuku, razkine ju na pola i dade jednu polu Španjolcu, govoreći:

— Na, jedi — — — budi mi gostom.

Gospodar vrta bijaše Maur, a u Maura bijaše taki običaj, da nijesu dali stranca vrijedjati, već ga štitili kao svog rodjenoga i ko bi š njim okusio od jednoga zalogaja, bio bi im gostom.

Povede dakle gospodar Španjolca u svoj dom, nahrani ga i dade mu krevet (postelj) za počinak.

Noću dojure ljudi u kuću gospodarevu, pa jave, da mu je sin ubit, a ubojice ne mogu naći.

Tu se dosjeti Maur, kakog je on primio gosta.

Ljudi odoše.

I starac podje, osedla najboljega konja, probudi gosta i reče mu:

— Čuj me! Imao sam jednoga sina, i on mi je bio draži od svega na svijetu, a ti si ga ubio. Ustaj, konja sam ti osedlao pa bježi! Ja ću održati svoje riječi, ne ću te ni dirnuti, no ako te tko od mojih opazi — ti si propao: ne će ti se smilovati.

Maur dovede gosta do vrata i stane otvarati, a ruke mu drhtahu.

Otvori starac vrata i reče još jednom Španjolcu:

— Bježi brzo! A blagodari Bogu, što mi je dao snage, da sam svoje ranjeno srce savladao.

I. Z. G.

Razumio tâta.[1]

Živio jednom neki bogati seljak. Svega imao u izobilju tako, da je soba već svega puna bila i tijesna; za to sagradi pojatu i tude složi svoje bogatstvo. Al bogati ne spava: boji se tata. Tako i naš seljak: nije spavao, već je običavao pregledati noću po dvoru, da mu ne bude kvara.

Jednom izide tako na dvorište i prisluškuje. Pričinilo mu se kao da je neko prošao kraj pojate i baš kao da je slama pod nogama zašuštila. Gazda suzdrži sapu, posluša opet, kaki je to šušanj i potajno se stao krasti kao da će na kurjaka.

Dovukav se do pojate, izvirivao je iza ugla, al neko opet izviri i na njega s drugoga ugla. Gazda se trgne za ugao, misleći: provirit ću opet; a i onaj drugi opet malo poslije proviri. I ne znam je su l' se tako još dugo igrali kuku-a, al kad tât smjelije izviri do pol tijela, a za njim i gazda. I gledali jedan drugomu ravno u oči.

— Šta brate, upita tat potiho — i ti se nijesi dosjetio, da smo jednaki od zanata?

— Ne, zemljače, kako vidiš.

— Ta ajdemo, brate, odma na posao; i dobit i grijeh a i kazan sve popola.

Pa dobro, ajdemo, al kuda?

— Ne znam ni ja, brate. Ja sam čovjek još nevješt, istom sam prvi put pošao i — strašno bi bilo,

[1]) Ove sam tri zadnje pripovijetke našao u nekom izdanju „Посредника“ s drugim pripovijetkami L. N. Tolstoga bez ikake oznake, ko je knjigu napisao: a uvrstio sam ih u ovu zbirku zato, jer po stilu i krasnome moralu, mislim da su zbilja Tolstoga.

da ništa ne učinim. Daj kidajmo pojatu! To je bogat gazda, valjada ćemo nešta naći.

— Deder ti prvi — pomisli gazda — al čekaj ja ću ti već dati — — — drugi put ne ćeš krasti.

— Meni je sve jedno, — ajde — reče on — al čim da kidamo? Imaš li šta?

— Nemam, brate, ništa. Ta potražit ćemo tu kaki proštac, da iztavimo vrata.

— Čekaj, čekaj — reče gazda — ja imam ključ (odpirač), ipak sam ja pripravniji, valja da će taj otvoriti.

I izvadi ključ od pojasa i odključa pojatu. Unidjoše.

Gle kovčeg, — reče gazda — kidaj ga, a sam podje dalje, da potraži sjekiru il kantar, pa da njim pogladi tâta.

— Bog š njim — progovori otaj — šta će mi kovčeg. Ja bi htjeo hljeba, a tu ti brate baš tako lijepo miriše po svježem hljebu — i podje njuškajući.

— Ha, gle ja našao — i dade gazda tatu s police hljeb; a ovaj uhvativ ga obim rukama, stane gutati kao pomaman.

— Šta ti nijesi ništa večerao? — upita gazda, u koga već bijaše kantar (vaga) u ruci.

— Kaki večerao — odgovori taj, pa dalje kida i meće u usta. — U mene, brajane, eto već drugo veče, osim vode nije bilo ništa u ustima. Strašno sam omršavio.

U gazde klone ruka s kantarom i mučaše. A tât ne pojedavši mnogo, prekrsti se, dohvati s police još jedan hljeb, osim načetoga i reče:

— No brate, hvala Bogu, i nek nam oprosti, a oprosti i ti — i podje van.

— Šta ne vidiš, brate, koliko je tu blaga? — nagovori gazda tata još jednom. — Ajde da uzmemo, štogod nam pod ruku dodje!

*

— Bog s tobom i s tim blagom — odgovori tat. — Ja ne ću ništa uzeti, a ne bih ni tebi baš kazao. — I produlji: — Slava Bogu, što sam se domogao ovih hljebova. Za nedjelju bit će za me i za moju bolesnu ženu, a i djeci ne treba baš ništa boljega.

— Kad je tako, a ti ajd ovamo. Uzmi tu vreću brašna (múke) pa nosi kući. Ne boj se nikog, idi ravno ulicom, a ako te ko upita, kaži mu samo, da ti je to gazda dao.

— Šta, gazda? kaki gazda?! — upita tat sav blijed kao smrt.

Da, brate, gazda. Eto on stoji pred tobom.

Tât sav poražen, padne na koljena pred gazdom.

— Batjuška, ne unesreći me. Dva dana nijesam ništa jeo, Bog samo zna, a ni moja bolešljiva žena, a ni djeca!

— Ustaj! — reče gazda. — Nosi ljeb, nosi brašno, pa idi s Bogom kući; onaj je sretan, koji se ne polakomi za tudjim dobrom. Idi s Bogom, al više ne idi po tudjim pojatama krasti, ma bio i gladan.

I. Z. G.

Gdje je što?

Ciena knjigam,

koje je izdalo književno družtvo sv. Jeronima, a mogu se još kupiti: u Dubrovniku kod Pretnera, u Osieku kod Fritšea, na Rieci kod Simona, u Senju kod Lustera, u Spljetu kod Morpurga, u Varaždinu kod Štiflera i Štreihera, u Križevcu kod Neuberga, u Zagrebu kod odbora, Kaptol kuće broj 15. u knjižari Dioničke tiskare, u akademijskoj knjižari Kugli i Deutsch i u sveučilištnoj knjižari Roberta Auera.

Životinje. Diel III. Napisao prof. Šebišanović. Str. 96. 20 n. (sa sl.)

Životinje. Diel IV. Napisao prof. Šebišanović. (Sa 31 slikom) Str. 84. 20 novč.

Životinje. Diel V. Napisao Davorin Trstenjak. Str. 80. (7 slika.) 30 nč.

Život svetaca i svetica Božjih. Napisao dr. Fr. Iveković. Za mjesece travanj, svibanj, lipanj, srpanj, kolovoz, rujan, listopad studeni i prosinac. 20 novč. svaki svezak.

Prirodni zakonik za svakoga. III. knjiga. Svjetlarstvo. Napisao dr. B. Šulek. (Sa slikami.) Strane 222. 50 nvč.

Mijat Briguša, pripoviest za puk. Napisao Drag. Stražimir. Str. 229. 20 nč.

Pripoviesti iz povjesti hrvatske iz okolice križevačke. Napisao Dragutin Ferk'ć. Strana 70. 10 novč.

Ratarstvo za puk. Napisao Drag. Stražimir. Str. 276. 20 novč.

Večernji razgovori o sv. obredih katoličke crkve. Napisao Gjuro Šimončić. Str. 121. 10 novč.

Govedarstvo. Napisao M. Kučenjak. Str. 144. 20 novč.

Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati. Napisao Vj. Klaić. I. svezak. Strane 192. 20 nvč. II. sv. str. 264. 20. nč. III. svezak. Strana 218. 20 novč.

Domaća dvorba bolestnikâ, napisao prof. dr. Lobmayer. Strana 167. 40 nč. (sa slikami).

Voćarstvo za puk, napisao Fr. Kuralt. Strana 86. 20 novč. (sa slikami).

Domaća perad ili živad. Kratka uputa, kako valja domaću perad (živad) gojiti. Priredio Andrija Hajdinjak. Strana 84. 15 nvč.

Supruga (žena) prava kršćanka. Za puk napisao Isidor F. Paulić. Str. 96. Ciena 15 nč.

Nauk o domaćem uzgoju ili glavna pravila kršćanske gojitbe. Napisao za puk Ferdo Filipašić. Str. 214. Ciena 20 novč.

Krmadarstvo ili kako valja svinje gojiti. Napisao Nikola Vežić. Str. 32. 10 nvč.

Kovačeva Barica. Seoska pripoviest. Napisao Dragutin Lihl. Strana 48. 20 novč.

Pripoviesti iz hrvatske poviesti. Napisao Vjek. Klaić. Prvi dio. Str. 200. Ciena 25 nč. — Drugi dio. Str. 112. Ciena 25 nč.

Svilogojstvo za puk. Napisao Stjepan Mažuranić. Str. 48. Ciena 15 nvč. (Sa 23 slike).

Živinski liečnik ili naputak, kako se lieči domaća životinja. Pod rukovodstvom dra. Krištofa napisao Ivan Jagić. Str. 247. 50 nč. (sa 9 slika).

Stolna crkva u Djakovu. U Zagrebu 1874. U velikoj 8-ni. Strane 53. Sa 3 slike. Meko vezana 1 for. a. vr.

Pripoviedke za puk Lava Nikolajevića Tolstoga. Preveli Ivan Z. Gojtan i Stjepan Lukić. I. svezak. Str. 112. 30 nč.

Pripoviedke za puk Lava Nikolajevića Tolstoga. Preveli Ivan Z. Gojtan i Stjepan Lukić. II. svezak. Str. 70. 20 nč.